

Ruslands og Ukraines historie til i dag

Med fokus på tiden efter 2000

Russisk kampvognstårn der er blæst af selve kampvognen. En af svaghederne ved de russiske kampvogne har været, at ammunitionen har siddet i tårnet. En fuldt træffer i kampvognstårnet har medført at ammunitionen er eksploderet og tårnet er fløjet af. Foto taget af en drone fra luften.

Indholdsfortegnelse

Sovjetunionens historie fra begyndelsen af det 20.århundrede.....	s.3-15
Uddrag fra http://www.folkedrab.dk/sw53663.asp	
Fra Jeltsin til Putin.....	s.16-21
af Karsten Jacob Møller og Poul Steiner Jensen: Rusland—nye og gamle fortællinger (2021)	
Rusland under Putin	s.22-30
af Karsten Jacob Møller og Poul Steiner Jensen: Rusland—nye og gamle fortællinger (2021)	
Ukraine— et grænseland	s.31-38
Af Bo Beier Thorup	
Ukraine opstår 1991.....	s.39-44
Af Bo Beier Thorup	
Krigen i Ukraine 2022- ?	s.45-49
Af Bo Beier Thorup	
Landefakta Rusland og Ukraine	s.50-51

Sovjetunionens historie

Kilde: Nedenstående tekst er taget fra Sovjetunionens historie fra beg. af det 20. årh. i uddrag fra <http://www.folkedrab.dk/> - og er sekundærlitteratur.

Sovjetunionens historie har været dramatisk og blodig og har budt på både revolution, borgerkrig og verdenskrig. Sovjetunionen opstod på ruinerne af det gamle russiske zarrige, som ved oktoberrevolutionen i 1917 blev væltet af de socialistiske bolsjevikker og erstattet af et regime under ledelse af Vladimir Lenin. For nogle var bolsjevikernes magtovertagelse virkeliggørelsen af en socialistisk drøm, men for langt de fleste blev det begyndelsen på et 70-årigt diktatur, hvor kun ét politisk parti var tilladt, og hvor styrets virkelige og indbildte fjender levede i evig frygt.

Efter Lenins død i 1924 kom Josef Stalin til magten i Kommunistpartiet og dermed også i Sovjetunionen. Hans store mål var at omdanne Sovjetunionen fra et primitivt landbrugssamfund til en stærk, moderne industrimagt, og han skyede ingen midler for at gennemføre denne forandring. Det fik enorme menneskelige omkostninger for den sovjetiske befolkning.

Stalin stod i spidsen for et yderst brutalt regime, der øvede vold og terror mod alle, som regimet opfattede som sine modstandere. Massearrestationer, vilkårlige henrettelser og deportationer var en del af hverdagen for den sovjetiske befolkning.

Efter Stalins død i 1953 fortsatte Kommunistpartiet med at regere Sovjetunionen. Den omfattende terror, som det stalinistiske styre udøvede over for befolkningen, blev reduceret, men Sovjetunionen

Nikolaj den 2. af Rusland. Ruslands sidste zar, malet af Earnest Lipgart

Lenin taler til folket på Den Røde Plads, 1920.

vedblev frem til sammenbruddet i 1991 at være en ét-parti-stat.

På vej mod revolution 1905-1917

Ved revolutionen i 1917 blev det gamle russiske zarstyre væltet, og bolsjevikkerne kom til magten. Baggrunden for revolutionen skal findes i de dybe og fundamentale modsætninger, der prægede det russiske samfund i slutningen af 1800-tallet. Magten tilhørte en lille elite omkring zaren, mens hovedparten af den russiske befolkning var fattig og uden politisk indflydelse.

Mod slutningen af 1800-tallet var ca. 85 % af den russiske befolkning bønder, og de fleste levede på et eksistensminimum. Bønderne havde i generationer levet i livegenskab, hvilket betød, at de var godsejerens ejendom, som han frit kunne sælge og straffe. Reelt levede bønderne altså som slaver.

I 1861 blev livegenskabet ophævet, og bønderne fik deres personlige frihed og ret til at eje jord. Bønderne skulle imidlertid købe jorden af gods-ejerne, og de forlangte en høj pris og udbød kun den dårligste jord. Bøndernes jordlodder blev derfor meget små og af dårlig kvalitet, og de fleste bønder måtte fortsætte med at arbejde for gods-ejerne for at kunne overleve. Bøndernes udbytte af jorden blev yderligere forringet, fordi de kun havde dårlige - eller helt manglede - arbejdsredskaber, og fordi de brugte forældede dyrkningsmetoder. Formelt betød ophævelsen af livegenskabet en større personlig frihed, men det ændrede for de flestes vedkommende ikke den økonomiske afhængighed af godsejerne.

Industrialiseringen kom sent i Rusland

Rusland var i slutningen af 1800-tallet et udpræget landbrugssamfund, og sammenlignet med de vest-

europæiske lande kom industrialiseringen relativt sent til Rusland. I løbet af 1860'erne blev der bygget mange kilometer jernbane, hvilket var en vigtig forudsætning for den begyndende industrialisering. Først i 1890'erne kom der imidlertid for alvor gang i industrialiseringen, og den sene industrialisering havde stor betydning for Ruslands befolkningssammensætning. I modsætning til Vesteuropa opstod der i Rusland ingen egentlig borgerklasse eller middelklasse, som kunne udgøre en økonomisk og politisk magtfaktor i samfundet. Arbejderklassen var forholdsvis lille, og hovedparten af den russiske befolkning var bønder, som hverken havde politisk eller økonomisk magt.

Rusland ledet af enevældig zar

Ruslands politiske system før revolutionen baserede sig på en stærk og enevældig zar. Zaren udpegede selv sine ministre, og han havde det sidste ord i alle store beslutninger. Denne politiske orden havde eksisteret i århundreder, og zaren havde ingen intentioner om at afgive magt til trods for, at der i befolkningen var stor utilfredshed med zarens enevældige styre. Skiftende zarer forsøgte at imødegå problemerne i det russiske samfund gennem forskellige reformer, men problemet var, at reformerne altid fandt sted inden for rammerne af det bestående system. Nogle af zarstyrets kritikere mente, at en kraftig modernisering af zarstyret kunne opfylde behovet for forandringer, mens andre mente, at der var behov for en helt ny styreform og dermed zarens afgang.....

Revolution i 1905 rystede zarstyret

Utilfredsheden med zarstyret kulminerede foreløbigt med revolutionen i januar 1905, hvor det kom til landsdækkende strejker, bondeoprør og mytteri i den russiske hær. Den direkte anledning til revolutionen var en fredelig arbejderdemonstration den 22. januar 1905 i Sankt Petersborg, der udviklede sig til en regulær massakre på arbejderne. Arbejderne var på vej til zar Nikolaj 2. for at aflevere et bønsskrift med krav om bedre levevilkår, men flere hundrede blev skudt ned af politi og militær.....

Zaren indfører begrænset demokratisering

I et forsøg på at stabilisere situationen udsendte Nikolaj 2. i oktober 1905 sit "oktobermanifest", hvor han garanterede befolkningen borgerlige og

Faktaboks: Marxisme

Marxismen blev udviklet i det 19. århundrede af Karl Marx og Friedrich Engels. Ifølge Marx og Engels er samfundsudviklingen drevet frem af en kamp mellem samfundets klasser. I det kapitalistiske samfund foregår klassekampen mellem kapitalisterne, som kontrollerer produktionsmidlerne (eksempelvis fabrikkerne) og arbejderne, der bliver udbyttet af kapitalisterne. Klassekampen vil resultere i en samfundsomvæltende revolution, hvor arbejderne midlertidigt overtager magten, inden en ny samfundsform, kommunismen, vil opstå. Her vil der være fælles ejendomsret til produktionsmidlerne, og det skal være muligt "at yde efter evne og nyde efter behov".

politiske rettigheder og lovede oprettelse af et folkevalgt regeringsorgan. Resultatet blev et to-kammersystem bestående af et statsråd, hvis medlemmer var udpeget af zaren, adelen eller kirken, og en statsduma, som var det nye parlaments egentlige folkevalgte organ. Statsdumaens medlemmer blev valgt af folket, men ikke alle stemmer vægtede lige meget, idet valgreglerne favoriserede de jordbesiddende klasser, så deres stemmer vejede tungere end andre. Det var fortsat zaren, der udpegede regeringen, og han havde vetoet overfor dumaens beslutninger. Dumaen fungerede derfor reelt kun som et vejledende organ for zaren.....

Økonomiske reformer skulle sikre opsving

Efter revolutionen i 1905 kom der foruden de politiske reformer en række økonomiske reformer med det formål at modernisere landbruget og fremme industrialiseringen i Rusland. Hovedmanden bag reformerne var Pjotr Stolypin, som var førsteminister, hvilket svarer til statsminister. Reformerne kom til at betyde fremskridt for landbruget, og der kom gang i den industrielle udvikling. Det betød et økonomisk opsving for Rusland.

De fleste historikere er enige om, at der skete økonomiske fremskridt i Rusland i starten af 1900-tallet, men der er uenighed om, i hvilken retning udviklingen gik. Nogle mener, at reformerne afspejlede en god og dynamisk udvikling, som kunne have bragt Rusland på niveau med de europæiske økonomiske stormagter. Andre mener, at reformerne slet ikke var vidtrækkende nok, og at det nærmest lå i kortene, at det ville kræve en samfundsomvæltning at modernisere det tilbagestående russiske samfund.

Rusland træder ind i 1. Verdenskrig

Med Ruslands indtræden i 1. Verdenskrig gik udviklingen i stå. Rusland kæmpede sammen med Storbritannien og Frankrig mod Tyskland og Østrig-Ungarn. Den dårligt udrustede russiske hær led under krigen nogle hårde nederlag, tusindvis af soldater deserterede, og hæren gik i opløsning. Krigen medførte økonomisk krise på hjemmefronten, og fødevarerforsyningen og transportsystemet brød totalt sammen, hvilket øgede de sociale spændinger. Krigen havde ubarmhjertigt afsløret svaghederne i det russiske samfund, og i 1917 udbrød der igen revolution. Denne gang overlevede det russiske zarstyre ikke.

Den Russiske Revolution 1917

Den Russiske Revolution i 1917 rummede i virkeligheden to revolutioner: Februarrevolutionen og Oktoberrevolutionen. Februarrevolutionen resulterede i zarstyrets fald, og ved oktoberrevolutionen erobrede bolsjevikkerne magten gennem et statskup. Baggrunden for den russiske revolution skal findes i de dybe modsætninger, der gennem århundreder var opstået mellem den brede russiske befolkning og samfundets top. Efter revolutionen i 1905 lovede zaren befolkningen forbedringer, men de politiske forandringer blev ikke så vidtgående som håbet, og det lykkedes for zaren at bevare den politiske magt næsten intakt. Med Ruslands deltagelse i 1. Verdenskrig voksede problemerne igen. Krigsnederlag og økonomisk krise betød, at det russiske samfund mere eller mindre brød sammen. Utilfredsheden voksede, og tilliden til zaren var væk.

Zaren afsættes ved februarrevolutionen

Februarrevolutionen var mere et sammenbrud end en egentlig revolution. Manglen på fødevarer i byerne var katastrofal, og befolkningen var desperat. Den 12. marts kulminerede situationen i hovedstaden Petrograd, da det kom frem, at zaren havde opløst den folkevalgte forsamling, думаen. Soldater blev tilkaldt for at hjælpe zarens politi med at bekæmpe de mange demonstrationer og strejker, men soldaterne nægtede at skyde og sluttede sig i stedet til demonstranterne. Uden militærets støtte kunne zarstyret ikke overleve, og den 15. marts 1917 abdicerede zar Nikolaj 2. Han blev senere dræbt sammen med hele sin familie af bolsjevikkerne.

Faktaboks. 1. Verdenskrig 1914-1918

1. Verdenskrig startede den 1. august 1914, da Tyskland erklærede Rusland krig, og varede til den 11. november 1918. Krigen blev udkæmpet mellem på den ene side Entente-magterne, det vil sige Frankrig, Rusland, Storbritannien og deres allierede, herunder USA og Japan, og på den anden side Centralmagterne, som var Tyskland og Østrig-Ungarn. Der var flere årsager til krigsudbruddet, men det skyldtes blandt andet en konflikt om Østrig-Ungarns politik over for Serbien.

Dobbeltmagten overtager styringen af Rusland

Dagen efter zarens abdikation udnævnte den delvist folkevalgte дума, der havde nægtet at lade sig opløse, en provisorisk (det vil sige midlertidig) regering. Regeringen skulle fungere indtil en grundlovgivende forsamling havde udarbejdet en ny grundlov for landet. Den provisoriske regering var imidlertid ikke den eneste magtfaktor. Under revolutionen blev der i flere russiske byer dannet såkaldte sovjetter, som var råd valgt af en forsamling. Sovjetterne bestod af repræsentanter for arbejdere og soldater.....

Bolsjevikernes fremgang

I løbet af efteråret 1917 fik bolsjevikkerne fremgang, da de opnåede flertal i de vigtigste sovjetter, herunder sovjetterne i Petrograd og Moskva. Det pludselige flertal skyldtes både regeringens svag-

Vidste du at... Lenin en kort overgang boede i København, mens han var i eksil i Vesteuropa. Lenin vendte tilbage fra eksil efter februarrevolutionen. Han var modstander af Ruslands deltagelse i 1. verdenskrig. Han tordnede frem med slogans om jord til bønderne, brød til folket og fred til landet.

hed og bolsjevikernes styrke.

Regeringen var svag, fordi den skulle tilfredsstille mange modsatrettede interesser, og derfor var tvunget til føre en politik, der hverken mødte modstand hos sovjetterne eller hos de borgerlige partier, som varetog de jordbesiddendes interesser. Regeringens handlekraft blev yderligere indskrænket af landets allierede i 1. Verdenskrig, USA, Storbritannien og Frankrig, der krævede, at Rusland til gengæld for at modtage økonomisk støtte til genopbygning af sit kriseramte land skulle fortsætte krigsindsatsen. Bolsjevikernes styrke skyldtes blandt andet, at de førte en populær politik, der appellerede til store dele af befolkningen. Desuden havde bolsjevikkerne dygtige, men hensynsløse, ledere i Vladimir Lenin og Lev Trotskij, som ingen midler skyede og som begge mente, at målet helliger midlet. Ifølge deres logik var vold en legitim måde at løse problemer i samfundet på, og de havde ordet i deres magt og forstod at slå til på det rette tidspunkt. Samtidig havde de evnen til at manøvrere efter det politiske klima.

Bolsjevikkerne kommer til magten

I oktober 1917 var Rusland et stort kaos. Det spæde demokrati var blevet til anarki, og dem, der ville have magten, kunne tage den. Mange steder var de desperate bønder begyndt at beslaglægge jord i protest mod regeringens manglende løsning på problemerne med fordeling af jord, og det resulterede flere steder i uroligheder. Desuden deserterede soldater fra hæren i et forsøg på at få deres del af den beslaglagte jord. Da det var lykkedes for bolsjevikkerne at få soldaterne i Petrograd over på deres side, kunne de forholdsvis nemt erobre magten gennem et kup. Den 7. november (25. oktober efter den gamle, julianske kalender) indsatte bolsjevikkerne soldater på strategisk vigtige positioner i Petrograd, og om natten trængte de ind i Vinterpaladset, hvor den provisoriske regering befandt sig. Regeringen blev anholdt, og Oktoberrevolutionen var en kendsgerning.....

Borgerkrig og terror 1918-1920

For nogle markerede bolsjevikernes magtovertagelse ved revolutionen i 1917 virkeliggørelsen af drømmen om det socialistiske samfund, men for langt de fleste blev det begyndelsen på et brutalt

Faktaboks: Krigskommunisme skulle redde den økonomiske situation. Forholdene for den russiske befolkning blev under borgerkrigen forværret af den økonomiske politik, der blev ført fra 1918 til 1921, som blev kaldt krigskommunisme. Staten overtog styringen af det økonomiske liv ved at nationalisere al industri (det vil sige, at staten overtog ejendomsretten og kontrollen med virksomhederne) og ved at forbyde privat handel. Staten skaffede varer ved at tvinge bønderne til at aflevere deres afgrøder og tvinge fabrikkerne til at aflevere deres varer til staten. Dette skete gennem en yderst brutal inddrivelsespolitik, hvor bønderne og fabriksejerne risikerede deportation eller henrettelse, hvis de nægtede at aflevere landbrugsprodukter og varer.

diktatur. Fælles for alle var, at man efter revolutionen skulle forholde sig til en ny samfundsorden, der i de første år bød på både borgerkrig, økonomisk krise og terror mod befolkningen. Da de kommunistiske bolsjevikker efter revolutionen skulle virkeliggøre deres politik og indfri løfterne om jord til bønderne, fred til landet og al magt til sovjetterne, kunne bolsjevikkerne ikke holde ord og fik derfor hurtigt store dele af befolkningen imod sig.

Bolsjevikernes politik

I et forsøg på at løse problemet med fordeling af jord til bønderne ophævede bolsjevikkerne den private ejendomsret og beslaglagde enorme jordarealer fra godsejere, den tidligere zar og kirken. Jorden blev dermed statslig ejendom og skulle dyrkes af bønderne, men i praksis betød det ikke, at den enkelte bonde fik mere jord. Manglen på fødevarer i byerne fik nemlig mange til at udvandre fra by til land i håbet om at kunne forbedre leveforholdene. Der var derfor mange om at dele den konfiskerede jord, og flere steder herskede kaotiske tilstande med plyndringer og vold i forbindelse med fordelingen af jorden. Resultatet var, at der stadig var for lidt jord til bønderne, som ikke kunne producere mad nok til bybefolkningen. Derfor var både bønder og byboere utilfredse. Det lykkedes for bolsjevikkerne at få Rusland ud af 1. Verdenskrig, men det kom til at koste dyrt.

Modstandere forfølges

Det bolsjevikiske styre var et etpartisystem, og efter 1921 var partiet, som i 1918 skiftede navn til Det Russiske Kommunistiske Parti, det eneste tilladte parti. Kort efter revolutionen begyndte partiet at forfølge de personer, som det selv definerede

som deres modstandere. Den ikke-bolsjevikiske presse blev lukket, og personer, som styret kategoriserede som "folkets fjender" blev arresteret. Det var eksempelvis præster, medlemmer af andre politiske partier og personer, der havde haft forbindelser til zarstyret. I 1918 blev hele zarfamilien arresteret og senere henrettet.

Fra sommeren 1918 indledtes en brutal krig mod systemets "klassefjender". Regimet udførte en hensynsløs terror mod befolkningen, som indbefattede både arrestationer, deportationer og henrettelser af de personer, som blev opfattet som fjendtlige over for systemet. Brugen af terror og undertrykkelse af befolkningen skulle senere vise sig at blive et gennemgående træk i det kommunistiske styre.

Borgerkrig 1918-1920

Bolsjevikkerne bragte Rusland ud af verdenskrigen, men deres hårdhændede politik drev i sommeren 1918 landet ud i en sønderlemmende borgerkrig mellem "de røde" (bolsjevikkerne) og "de hvide" (ikke-bolsjevikkerne). En tredje medspiller i borgerkrigen var "de grønne", som var oprørske bondestyrker, der var udsprunget af de mange bondeoprør på landet. "De grønne" var ikke interesseret i at få zarstyret tilbage, som mange af "de hvide" ønskede det, men var modstandere af den måde, hvorpå bolsjevikkerne håndhævede magten. Disse mange bondeoprør afspejler bolsjevikernes begrænsede opbakning i befolkningen.

"De hvide" fik militær hjælp fra Ruslands tidligere allierede, Storbritannien, Frankrig og USA, fordi de allierede ønskede Rusland tilbage i 1. Verdenskrig, hvilket krævede, at bolsjevikkerne blev fjernet fra magten. Desuden havde de allierede et langsigtet mål om at nedkæmpe bolsjevismen af frygt for, at revolutionerne ville brede sig til andre lande. Bolsjevikkerne havde under borgerkrigen desuden

problemer med en række nationale mindretal, der kæmpede for selvstændighed, og der blev under borgerkrigen oprettet en lang række selvstændige stater inden for det tidligere zarrige. Det var imidlertid kun enkelte stater, der bevarede deres status som selvstændige efter borgerkrigen. Krigen krævede mange liv, ikke mindst blandt civilbefolkningen. Det anslås, at ca. 10 millioner mennesker omkom. Bolsjevikkerne nedkæmpede de hvide styrker i slutningen af 1920, men først i 1922 lykkedes det at knuse de sidste oprørske bønder.....

Utilfredshed og hungersnød på landet

Efterhånden som forholdene blev dårligere på landet, voksede bøndernes utilfredshed med bolsjevikkerne, og situationen forværredes af en dårlig høst i 1920, der førte til uro næsten overalt i landet. I marts 1921 kulminerede situationen med oprør blandt soldater på flådebasen Kronstadt, som blev nedkæmpet med militær indsats og kostede tusindvis af liv.

Bøndernes dårlige forhold og de systematiske udplyndringer resulterede i 1921-1922 i en omfattende hungersnød i landområderne, som skønnes, at have kostet ca. 5 millioner mennesker livet. Bolsjevikkerne gjorde ikke meget for at udbedre situationen og modarbejdede tilmed forsøg på hjælp fra udlandet. Efter kun få år ved magten havde bolsjevikkerne ført en borgerkrig med store tab og implementeret et omfattende terrorapparat mod befolkningen. I 1921 var landet i dyb økonomisk krise, og det meste af befolkningen havde vendt sig mod bolsjevikernes rædselsregime. Bolsjevikkerne indså, at de måtte gøre noget. Fra Lenin til Stalin 1921-1928

I 1921 indførte kommunisterne en ny økonomisk politik i forsøget på at redde landet fra det totale sammenbrud efter den russiske borgerkrig 1918-1920. Det lykkedes, og herefter kastede partiet sig ud i en hård magtkamp om, hvem der skulle efter-

Faktaboks: Lenins politiske testamente

Uddrag fra Lenins politiske testamente fra 1922: Kammerat Stalin har som generalsekretær koncentreret en umådelig magt i sine hænder, og jeg er ikke sikker på, om han altid vil forstå at benytte denne magt tilstrækkeligt forsigtigt.[...] Stalin er for grov, og denne mangel, som udmærket kan tåles i vor kreds og i omgang mellem os kommunister, bliver utålelig på generalsekretærens post. Derfor foreslår jeg kammeraterne at overveje en udskiftning af Stalin på denne post og udnævne en anden, der i alle henseender kun adskiller sig fra kammerat Stalin ved et eneste fortrin, nemlig ved at være mere tålmodig, mere loyal, mere høflig og mere opmærksom over for kammeraterne, mindre lunefuld osv.

Kilde: Lenin: Udvalgte værker, bind 15, København 1984, s. 151-166

Faktaboks: Lenins død medfører magtkamp

De interne uenigheder i partiet kom for alvor frem i lyset efter Lenins død den 21. januar 1924. Efter sin tredje blodprop i marts 1923 havde Lenin reelt ikke været i stand til at lede partiet, og ledelsen var blevet varetaget af et trekløver bestående af Josef Stalin, Grigorij Zinovjev og Lev Kamenev. Lenin havde ikke selv udpeget sin afløser, og efter hans død udbrød en regulær magtkamp om, hvem der skulle føre landet videre. I sit såkaldte politiske testamente fra 1922 (se forrige side) advarede Lenin mod både Stalin og Lev Trotskij, som han ikke fandt egnede til opgaven

følge Lenin på posten som kommunisternes leder. Et af stridspunkterne var, hvordan Rusland skulle omdannes til en moderne industristat.

Efter kun få år ved magten havde kommunisterne skabt et terrorregime og bragt landet ud i dyb økonomisk krise. Forholdene for både bønder og arbejdere var katastrofale, og kommunisternes opbakning i befolkningen var lille. Flere steder var bønderne i oprør, og også i byerne ulmede uroen. Situationen kulminerede i marts 1921 med en soldateropstand på flådebasen Kronstadt, og senere samme år udbrød en omfattende hungerkatastrofe i store dele af landet, som kostede 5 millioner mennesker livet. Den Nye Økonomiske Politik

I begyndelsen af 1921 var kommunisterne klar over, at der skulle ske en radikal ændring, hvis de skulle beholde magten, og svaret blev den såkaldte Nye Økonomiske Politik (NEP), som Vladimir Lenin introducerede i marts 1921. Det var ifølge Lenin et midlertidigt tilbagetog i forhold til indførelsen af det socialistiske samfund. NEP var en blanding af en stats- og en markedsstyret økonomi. Staten opgav en del af den styring af økonomien, som var blevet indført i forbindelse med borgerkrigen, og der blev åbnet op for en begrænset privat handel. Bøndernes kvoter for, hvor meget korn de skulle aflevere til staten, blev reduceret kraftigt, og bønderne kunne så sælge resten af deres produkter til markedspris. Inden for handel, håndværk og små-

industri blev det tilladt at drive virksomhed, men staten bevarede dog kontrollen med storindustrien, bankvæsenet, transport og udenrigshandelen.

NEP stabiliserede hurtigt de økonomiske og sociale forhold efter de hårde år med krig og hungersnød, men både industri og landbrug befandt sig stadig på et forholdsvis primitivt niveau.....

Bønderne og de private erhvervsdrivende fik størst udbytte af NEP. Værre så det ud for arbejderne. Arbejderne havde på flere områder fået det bedre i forhold til før revolutionen, blandt andet var beskæftigelsen steget. På trods af de forbedrede vilkår var forholdene imidlertid stadig meget dårlige i begyndelsen af 1920'erne, da for eksempel lønningerne var meget lave.....

Sovjetunionen etableres

Efter borgerkrigen var det nødvendigt med en ændring af den gældende forfatning fra 1918. Flere dele af det gamle russiske imperium havde under borgerkrigen erklæret sig selvstændige, men efter krigen havde bolsjevikkerne fordrevet de ikke-bolsjevikiske regeringer fra disse stater og i stedet indført sovjetstyre. Den gældende forfatning gjaldt kun for den russiske sovjetrepublik, og det var derfor nødvendigt med en forfatning, der gjaldt alle stater. Resultatet blev dannelsen af en føderativ stat, Sovjetunionen, bestående af 4 republikker. Antallet af republikker steg under Stalin til 16 og var ved Sovjetunionens fald i 1991 på 15. Det føderative element i Sovjetunionen bestod i, at magten formelt var delt mellem de centrale myndigheder i Moskva, som bestod af repræsentanter fra de enkelte republikker, og myndighederne i de enkelte republikker. I realiteten var Sovjetunionen dog stærkt centraliseret, hvilket vil sige, at den i høj grad var styret fra Moskva.....

Vittighed om Stalin

En dag beslutter Stalin, at han i hemmelighed vil gå i biografen for at høre, hvad folk virkelig siger om ham. Da ugerevnen (nyhederne) bliver vist, rejser tilskuerne sig op og klapper, hver gang Stalin dukker op på lærredet. Stalin er tilfreds, og han bliver selv beskedent siddende. Efter et øjeblik læner sidemanden sig hen imod ham og hvisker: "De fleste føler det samme som dig, kammerat, men det er klogere, at du rejser dig op".

Faktaboks: Tilbagevendende udrensnings- og arrestationsbølger

Sovjetunionen under Stalin var præget af tilbagevendende udrensnings- og arrestationsbølger. Målet var at rense samfundet for formodede politiske modstandere og andre, der var stempet som kriminelle eller "socialt farlige". Det kulminerede med "Den Store Terror" i 1936-1938. Alle befolkningsgrupper blev ramt, men særligt hårdt gik det ud over samfundets top og i særdeleshed partiets egne folk. På baggrund af opdigtede anklager om spionage og økonomisk sabotage blev flere af partiets ledere dømt til døden, og i visse byer blev hele partitoppen udrenset. Stalin fik udryddet hele den gamle partielite og indsatte loyale støtter på alle poster.....

Størstedelen af partieliten omkring Stalin blev også udryddet. På ovenstående berømte fotografi, inspicerer Stalin den nybyggede Hvidehavskanalsammen med Nikolaj Yezhov (personen længst til højre). På det andet billede er Yezhov bortmanipuleret på fotoet, da han var likvideret pga. udrensningerne.

Industrialisering af det sovjetiske samfund

Da Sovjetunionen med NEP kom på fode igen, begyndte kommunisterne at overveje, hvordan en mere langsigtet økonomisk politik skulle se ud. Dette gav anledning til alvorlige magtkampe inden for partiet. I midten af 1920'erne var Sovjetunionen stadig et landbrugssamfund, hvor mere end 80 % af befolkningen boende på landet. Kommunisterne var enige om, at det var nødvendigt med en industrialisering af samfundet for at kunne opbygge det socialistiske samfund. Men de var uenige om, hvordan industrialiseringen skulle realiseres. Stalins vej til magten i magtkampen efter Lenins død sejrede Stalin imidlertid alligevel, da det lykkedes ham at udmanøvrere sine politiske modstandere inden for Kommunistpartiet. Det er svært at give en entydig forklaring på, hvorfor netop Stalin sejrede...., I 1928 havde Stalin udmanøvreret alle sine politiske modstandere fra Politbureauet, partiets øverste myndighed, og han var Kommunistpartiets absolutte førstemand.

Stalins revolution 1929-1940

Sovjetunionen udviklede sig under Stalin til et regulært diktatur, der i årene efter hans magtovertagelse voksede i en sådan grad, at ingen kunne true

hans magtposition. Stalin formåede at industrialisere Sovjetunionen, men omkostningerne var enorme, og metoderne til at opretholde regimet var barske.

Efter udmanøvreringen af sine politiske modstandere stod Josef Stalin fra 1928 i spidsen for Kommunistpartiet. Et af stridspunkterne i den forudgående magtkamp var, på hvilken måde Sovjetunionen skulle omdannes fra tilbagestående landbrugssamfund til en moderne industrimagt, og i 1928 iværksatte Stalin sit bud på, hvordan samfundet kunne transformeres. Ændringen blev så gennemgribende, at mange taler om "Stalinrevolutionen", som blandt andet omfattede tvangskollektivisering af landbruget, tvangsforflytning af bønder, planøkonomi, industrialisering og en massiv ensretning af samfundslivet.

Bønderne tvunget ind i kollektive landbrug

I slutningen af 1920'erne var der store problemer med kornforsyningen. Der var ikke korn nok til at dække Sovjetunionens egne behov, og samtidig var det indtægter fra korneksport, der skulle finansiere indkøb af maskiner til industrien. Derfor var kontrollen med kornforsyningen afgørende, hvis indu-

Faktaboks: 2. Verdenskrig

1939-1945 2. Verdenskrig udkæmpedes mellem på den ene side aksemagterne: Tyskland, Italien og Japan, og på den anden side de allierede: USA, Storbritannien og Sovjetunionen og deres forbundsfæller. Krigen var dels et resultat Tysklands aggressive udenrigspolitik efter 1933, dels af Japans ekspansionspolitik. Krigen sluttede med Tysklands kapitulation 8. maj 1945 og Japans kapitulation 15. august 1945.

Vidste du at ...

- blandt ofre for 2. Verdenskrig var Stalins ældste søn Yakov, som døde i en tysk krigs-fangelejr. Nazisterne havde tilbudt at udveksle ham med den tyske marskal Paulus, som blev taget til fange af Den Røde Hær ved Stalingrad, men Stalin afslog. Ifølge ham fandtes der nemlig ingen russiske krigsfanger, men kun russiske forrædere
- man i Sovjetunionen fra 1940 kunne blive sendt 6 måneder i fængsel, hvis man kom mere end 20 minutter for sent på arbejde. Tænk over det, næste gang du sover over dig...

Krigens enorme omkostninger

Krigen på østfronten, hvor Tyskland og Sovjetunionen kæmpede mod hinanden, var usædvanligt brutal. I alt kostede Den Store Fædrelandskrig over 25 millioner sovjetborgere livet, heraf var halvdelen civile. Flere steder havde de sovjetiske bønder modtaget de tyske soldater som befriere, idet de håbede, at tyskerne ville standse tvangskollektiviseringen og give dem jorden tilbage. Det skete imidlertid ikke. Hitler betragtede i henhold til den nazistiske ideologi den slaviske befolkning i de besatte områder som undermennesker, der skulle tvinges til at leve på et eksistensminimum og tjene det tyske herrefolk, og de tyske soldater behandlede befolkningen i de besatte områder grusomt. Desuden huserede særlige SS-enheder, som henrettede jøder og medlemmer af Kommunistpartiet i hundredtusindvis. Udover de menneskelige omkostninger havde 2. Verdenskrig også store materielle omkostninger for Sovjetunionen. Sovjetiske tal siger, at 1710 byer og 70.000 landsbyer blev ødelagt, og at op mod 25 millioner mennesker blev hjemløse. Den Kolde Krig Den Kolde Krig var primært en konflikt om kontrollen med Europa mellem øst og vest i perioden fra 2. Verdenskrigs afslutning i 1945 og frem til ca. 1990. Konfliktens hovedparter var de to supermagter USA og Sovjetunionen, og det specielle ved Den Kolde Krig var, at det, trods et svingende spændingsniveau, aldrig kom til egentlige krigshandlinger mellem konfliktens hovedparter.

Stalins sidste år

Efter 2. Verdenskrig gjorde regimet en stor indsats for at genopbygge den sovjetiske industri, og ligesom i 1930'erne gik de fleste økonomiske ressourcer til sværindustrien, mens befolkningens behov blev tilsidesat. Selv om krigssejren havde styrket Stalins popularitet i befolkningen, fortsatte han sin hårdhændede politik over for systemets mere eller mindre indbildte fjender helt frem til sin død i 1953. I 1948 gik en bølge af udrensninger ud over ledende kommunister i Leningrad, og i 1952 blev en række fremtrædende læger, hvoraf flere var jødiske, arresteret og anklaget for at planlægge et mordforsøg på Stalin. Efter Stalins død blev dette lægekomplot erklæret for ikke-eksisterende, men da var det allerede for sent, da mange af de anklagede læger allerede var døde under tortur. Mange tolker lægekomplottet som et forvarsel om et forestående opgør med de sovjetiske jøder, som kun blev afværget på grund af Stalins død den 5. marts 1953.

strialiseringen skulle gennemføres. På den baggrund iværksatte Stalin en omfattende tvangskollektivisering af landbruget, det vil sige en sammenlægning af landets små private jordbrug til større kollektive landbrug. Hermed ville staten opnå kontrol over landbrugsproduktionen og dermed også kornforsyningen, og man håbede at kunne effektivisere landbruget og producere mere.

Kommunisterne havde tidligere opfordret til, at man kollektiviserede landbruget, men fra 1929 blev bønderne tvunget til at slutte sig til kolkhozer-

ne, som de kollektive landbrug blev kaldt. Det indbar, at bønderne skulle overdrage alt, hvad de ejede af jord, dyr og redskaber til de fælles landbrug.

Modstanden mod tvangskollektiviseringen var stor. I flere landområder herskede borgerkrigs-lignende tilstande, og i protest udviste bønderne meget lav produktivitet i de nye kollektive landbrug. De kollektive landbrug fik tildelt kvoter for, hvor meget korn de skulle producere og aflevere til staten, men disse kvoter var ofte sat alt for højt. Det betød, at bønderne skulle aflevere mere og mere,

samtidig med at de producerede mindre og mindre.

Situationen kulminerede i 1932-1933, hvor der i mange områder, særligt i Ukraine, udbrød omfattende hungersnød. Styret i Moskva kendte til situationen, men fastholdt alligevel de høje afleveringskvoter og var dermed medvirkende til at forværre situationen. Nogle mener endda, at hungerskatastrofen var bevidst fremprovokeret fra Stalins side for at nedkæmpe bøndernes modstand.....

Samtidig med tvangskollektiviseringen iværksatte Stalin en af-kulakisering. Kulak betyder på russisk storbonde, og betegnelsen dækkede i sovjettiden over bønder, som var mere velstillede end gennemsnitsbonden. De blev derfor pr. definition betragtet som fjender af sovjetregimet, og de modsatte sig sovjetstyrets planer om kollektivisering af landbruget. Stalin mente, at kulakkerne var skyld i befolkningens modstand mod kollektiviseringen, og han besluttede derfor at udrydde kulakkerne som klasse. Kulakkerne blev enten fordrevet fra hus og hjem, deporteret (det vil sige tvangsforflyttet til andre dele Sovjetunionen) eller likvideret.

Stalin igangsætter industrialisering

I 1928 kom den første femårsplan, som udstak retningslinierne for de næste fem års produktion i Sovjetunionen, og landet forlod dermed den mere markedsorienterede økonomi, som man havde ført siden 1921, til fordel for en statsstyret planøkonomi. Staten styrede hele samfundets økonomiske aktivitet via femårsplanerne og bestemte suverænt, hvad og hvor meget der skulle produceres.

Stalins mål var, at Sovjetunionen skulle blive en stærk industrimagt med et selvforsynende produktionsapparat, og partiets fokus var derfor på sværindustrien, eksempelvis er udvinding af kul og jern. Det betød, at produktionen af forbrugsvarer, eksempelvis tøj, sko og møbler, blev forsømt, og det gjorde det svært for den russiske befolkning at skaffe forbrugsvarer.

Industriens fremstød medførte mangel på faglærte arbejdere. Omkring 20 millioner bønder blev i 1930'erne derfor mere eller mindre frivilligt "omskolet" til industriarbejdere, men for de fleste var det svært at vænne sig til en helt ny livsstil. Forholdene i byerne var dårlige, og mange pjækkede

eller drak. I et forsøg på at løse problemet indførte man et system for lønarbejderne, hvor de sociale ydelser blev gjort afhængige af, hvor længe en arbejder havde været ansat samme sted. Man forsøgte også at hæve arbejderne motivation gennem et system af bonus og lønforskelle og brød altså her med den marxistiske ide om at yde efter evne og nyde efter behov.

Stalin fik omdannet det tilbagestående landbrugs-samfund til en sovjetisk industrimagt over en periode på omkring 15 år. De menneskelige omkostninger var imidlertid skyhøje, og det betød en nedgang i levestandard både på landet og i byerne.....

Den Store Fædrelandskrig og Stalins død 1941-1953

2. Verdenskrig, der i Sovjetpropagandaen blev kaldt for "Den store Fædrelandskrig", kom til at koste millioner af mennesker livet, men den var med til at sikre Sovjetunionen sin status som supermagt. Helt frem til Stalins død i 1953 fortsatte den hensynsløse terror mod befolkningen, og i krigsårene gik dette særligt hård ud over de nationale mindretal.

I årene efter sin magtovertagelse iværksatte Josef Stalin en gennemgribende forandring af det sovjetiske samfund. Landbruget var blevet kollektiviseret, og Stalin havde under enorme menneskelige omkostninger omdannet Sovjetunionen fra landbrugssamfund til industrimagt. Målet var at gøre Sovjetunionen klar til den krig med vesten, som Stalin forventede ville komme.

Efter Hitlers magtovertagelse i 1933 havde Stalin forsøgt at skabe fælles front mod Tyskland sammen med Storbritannien og Frankrig, men dette var ikke lykkedes. I stedet indgik Sovjetunionen i 1939 en ikke-angrebspagt med Tyskland, der udover en alliance sikrede de to lande frit råderum i Østeuropa. På længere sigt var en konfrontation mellem Sovjetunionen og Tyskland dog uundgåelig, idet Sovjetunionens selvstændighed var uforeneligt med Hitlers tanke om at skabe et verdensherredømme, og idet de to landes ideologier, nazisme og kommunisme, var modstridende.

Den Store Fædrelandskrig

Den 22. juni 1941 indledte Hitler en lynkrig mod

Sovjetunionen. Sovjetunionen havde allerede i 1939 indledt krigshandlinger i Østeuropa og var på sin vis allerede en del af 2. Verdenskrig, men med Hitlers angreb i 1941 ændredes Sovjetunionens rolle i krigen. Nu blev landet tvunget til at gå sammen med de allierede, Frankrig, Storbritannien og USA, i kampen mod Tyskland.

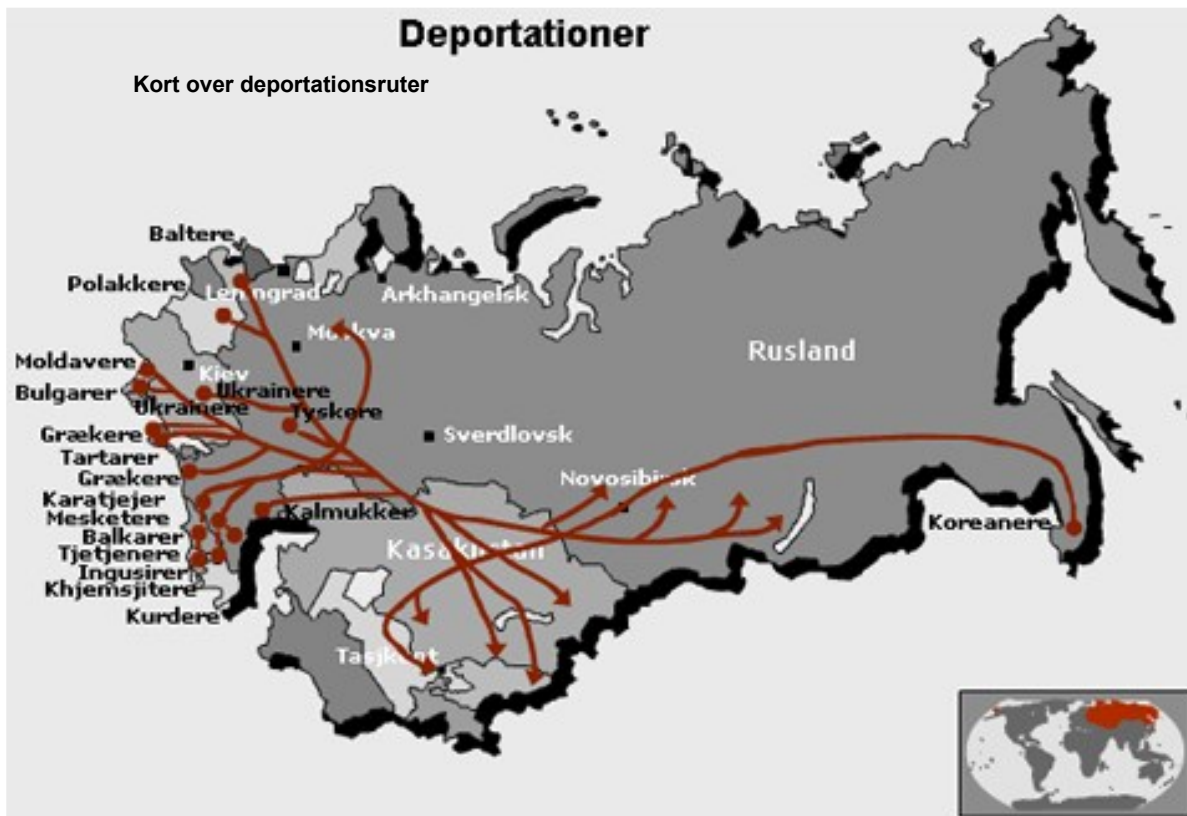
Det tyske angreb, hvormed Hitler brød ikke-angrebspagten fra 1939, kom som en overraskelse for det sovjetiske folk. Der er dog meget der tyder på, at Stalin vidste, at et angreb var forestående, men at han valgte at overhøre truslerne. Sovjetunionen var dårligt forberedt til krigen. Selv om Stalins mål med industrialiseringen blandt andet havde været at gøre Sovjetunionen klar til krig, var Den Røde Hær endnu ikke på niveau med den tyske. Den tyske hær var bedre trænet, og de store udrensninger i slutningen af 1930'erne inden for den sovjetiske officersstand i forbindelse med en generel udrensning i det sovjetiske samfunds top betød, at Den Røde Hær nu manglede ekspertise og erfaring.

På få måneder lykkedes det tyskerne at kæmpe sig helt frem til Leningrad og Moskva, og i august 1942 nåede tyskerne byen Stalingrad. Her stod mange hårde kampe, men til sidst lykkedes det Den Røde

Hær at vende situationen og drive tyskerne på tilbagetog. Det meste af Østeuropa blev erobret af sovjetiske styrker i 1944-1945, og i april-maj 1945 kunne sovjetiske tropper indtage Berlin.

Deportationer af etniske mindretal

Efter Den Store Terror 1936-1938, hvor omfattende udrensningsbølger havde ramt næsten alle grupper i det sovjetiske samfund i et forsøg på at rense ud inden for partiet og statsadministrationen, var der i årene op til krigen sket en vis mildning i sovjetregimets undertrykkelse af befolkningen. Stalin var klar over, at der var en reel risiko for krig, og sovjetstyret havde brug for befolkningens støtte. Regimet forsøgte altså til en vis grad at forson sig med befolkningen, men dog ikke mere, end at der for eksempel i juni 1940 blev indført en lov, der gjorde det strafbart at komme mere end 20 minutter for sent på arbejde. Med Sovjetunionens indtræden i krigen skærpedes undertrykkelsen af sovjetborgerne imidlertid igen, og denne gang gik det især hårdt ud over de ikke-russiske nationale mindretal, som sovjetregimet karakteriserede som fjendtlige. Anklagerne lød ofte på spionage eller samarbejde med tyskerne, og der er mange eksempler på, at hele befolkningsgrupper blev deporteret til fjerntliggende og tyndtbefolkede områder af Sovjetunionen, som eksempelvis Sibiri-

en i det østlige Rusland. Eksempelvis blev 1.2 millioner sovjetborgere af tysk afstamning deporteret i 1941, og senere fulgte mange andre nationale mindretal.

Optakt til den kolde krig

Selv om krigen havde kostet Sovjetunionen dyrt, både i menneskeliv og økonomisk, stod Sovjetunionen i 1945 tilbage som en af de sejrende magter. Det var sovjetiske tropper, der havde indtaget Berlin, og Den Røde Hær sad solidt på store dele af Østeuropa, som Sovjetunionen ønskede af få afgørende indflydelse i på, for derigennem få opbygget en sikkerhedszone i forhold til Vesten.

Allerede på Potsdam-konferencen i sommeren 1945 umiddelbart efter krigen, hvor de sejrende magter skulle afgøre Europas fremtid, var der uoverensstemmelser mellem de tidligere allierede. Da Sovjetunionen i perioden 1945-1948 – i modstrid med tidligere aftaler – fik indsat kommunistiske regeringer i de østeuropæiske lande, var den kolde krig mellem Sovjetunionen og Vesten en realitet, og den skulle komme til at vare frem til 1989-1990.

Sovjetunionen efter Stalin 1953-1991

Med Stalins død i 1953 mistede Sovjetunionen sin altoverskyggende leder. Stalin havde haft indflydel-

se på stort set alle beslutninger, der var blevet truffet i Sovjetunionen, og det syntes uundgåeligt, at hans fravær ville medføre ændringer. Der skete en betydelig nedtoning af den politiske terror mod befolkningen, men i det store hele bestod statens opbygning og det økonomiske system nærmest uændret frem til Sovjetunionens sammenbrud i 1991....

Tøbrud under Khrustjov

Det blev Nikita Khrustjov, der vandt magtkampen efter Stalins død. Khrustjov havde spillet en central rolle i Stalins regime, men efter Stalins død forsøgte Khrustjov på flere måder at distancere sig fra stalinismen. Tusindvis af fanger blev løsladt fra Gulag-fangelejrene, og der blev indført mere kontrol med det hemmelige politi. I en tale på den 20. partikongres i 1956 åbnede Khrustjov op for et såkaldt tøbrud, hvilket betød at man offentligt – og helt lovligt – i begrænset omfang kunne kritisere dele af stalinismen. Det var kun tilladt at kritisere Stalin som person, ikke selve sovjetsystemet, og det var fortrinsvis de forbrydelser, som Stalin havde begået over for partiet og partimedlemmerne, som man vedgik sig. Der blev for eksempel ikke nævnt et ord om de millioner af bønder, hvis død stalinismen også var ansvarlig for, fordi de blev overladt til at sulte ihjel.

Selv om Khrustjov holdt fast i planøkonomien og det kollektive landbrug, forsøgte han sig med en

Stalin og Khrustjov, 1936

mere decentral økonomisk styring, og han tog initiativ til at forbedre landbruget igennem en række reformer. Sovjetunionen oplevede derefter også en vis fremgang, særligt inden for teknologien. I 1957 opsendte Sovjetunionen den første satellit, og i 1961 sendte de det første menneske i kredsløb om jorden. Udenrigspolitisk forsøgte Khrustjov sig med en mindre konfrontationspræget kurs over for vesten, og han introducerede sin ide om "fredelig sameksistens", hvor der skulle være en fredelig kappestrid om verdensherredømmet mellem kapitalismen og kommunismen. I samme periode gjorde Sovjetunionen hvad det kunne for at bevare kontrollen med Østeuropa. Sovjetunionen var dermed med til at opretholde den grundlæggende konflikt mellem øst og vest, trods hensigterne om det modsatte.

Adskillige begivenheder op igennem 1950'erne og i starten af 1960'erne var med til at forværre forholdet mellem øst og vest - eksempelvis Berlinmurens opførelse i 1961. Det hele kulminerede i 1962 med Cuba-krisen, da Sovjetunionen forsøgte at opstille kernevåbenmissiler på Cuba, som kunne nå store dele af USA. Verden stod pludselig stod på randen af en atomkrig. På trods af Khrustjovs ide om fre-

delig sameksistens endte han altså med igen at forværre forholdet til vesten. Forholdet forblev dog bedre, end det havde været under Stalin.

Khrustjovs ledelsesstil og hans håndtering af eksempelvis Cuba-krisen gjorde, at han fik mange fjender inden for partiet, og i 1964 blev han afsat.

Stagnation under Brezjnev

Efter Khrustjovs afsættelse blev ledelsen overtaget af Leonid Brezjnev og Aleksej Kosygin, med førstnævnte som den dominerende. De afskaffede hurtigt flere af Khrustjovs reformer, og nøgleordene i den kommende periode blev stabilitet og bevarelse af gældende indenrigspolitiske tilstande.

Løbet af 1970'erne oplevede man i Sovjetunionen en periode med økonomisk vækst, men i starten af 1980'erne stagnerede økonomien, det vil sige at den økonomiske vækst standsede. Til gengæld trivedes korruption og det sorte marked i bedste velgående, og det var herfra befolkningen fik dækket behovet for varer. Det var naturligvis med til at underminere Kommunistpartiets troværdighed og berettigelse. Styret forsøgte flere gange at løse problemerne, men det var ikke villigt til at ændre på rammerne for det politiske og det økonomiske system, selv om hovedårsagen til problemerne i virkeligheden var netop systemet.

Op igennem 1970'erne var der i Den Kolde Krig perioder med afspænding, det vil sige en vis opblødning i forholdet mellem de to lejre. Men da Sovjetunionen invaderede Afghanistan i 1979, gik processen i stå. Da Brezjnev døde i 1982, var Sovjetunionen i dyb krise. Forholdet til vesten var på frysepunktet, og økonomien var gået i stå. De næste ledere, Jurij Andropov (1982-1984) og Konstantin Tjernenko (1984-1985) formåede ikke at ændre på situationen, og først med Mikhail Gorbatsjovs magtovertagelse i 1985 ændredes kursen. Reformen un-

Faktaboks: Berlinmuren

Berlinmuren var en betonmur, der adskilte Østberlin fra Vestberlin i perioden 1961-1989. Muren, som kom til at stå som symbolet på Den Kolde Krig, blev opført af østtyskerne den 13. august 1961 for at standse flygtningestrømmen fra Øst- til Vestberlin. Siden oprettelsen af Østtyskland (DDR) i 1949 var ca. 2.7 millioner mennesker flygtet fra øst til vest, men muren satte en effektiv stopper herfor. Berlinmuren faldt den 9. november 1989, da grænseovergangen mellem Øst- og Vestberlin blev åbnet. Vidste du, at... • Nikita Khrustjov og Mikhail Gorbatsjov var de eneste sovjetiske ledere, som ikke døde, mens de besad posten som ledere af Sovjetunionen. SNG

der Gorbatsjov

Gorbatsjov blev leder i 1985, og i modsætningen til sine forgængere indså han, at roden til problemerne i det sovjetiske samfund lå i den måde, hvorpå det socialistiske samfund var struktureret. Derfor iværksatte han et omfattende reformprogram under navnet perestrojka (omstrukturering), der skulle sætte gang i økonomien og involvere folket mere i den politiske proces. Et af nøglebegreberne var glasnost (åbenhed), og den nye linje i styret med større mulighed for kritik medførte en bølge af systemkritikere. I forholdet til omverden forsøgte Gorbatsjov også at åbne op, idet der blev indgået aftaler om våbenkontrol og nedrustning. Samtidig med Gorbatsjovs reformer begyndte mange ikke-russiske folkeslag inden for Sovjetunionen at stille krav om selvstændighed. Gorbatsjov forsøgte at imødekomme kravene med en ny og mere decentral traktat for unionen, men blev bremset af et gammelkommunistisk kupforsøg i august 1991.

Sovjetunionens sammenbrud

Gammelkommunisternes kupforsøg mislykkedes, men det var med til at styrke de opløsningstendenser, der allerede var i gang, og som blev yderligere forstærket af den økonomiske situation, der konstant forværredes. I slutningen af 1991 erklærede flere af sovjetrepublikkerne sig selvstændige og indgik i stedet i Sammenslutningen af Uafhængige Stater (SNG). Dermed var Sovjetunionen reelt opløst. Gorbatsjov havde åbnet op for kritik og reformer, men til sidst mistede han kontrollen, og kritikken blev så kraftig, at han i december 1991 ikke så anden udvej end at træde tilbage som præsident for Sovjetunionen.

En af de ledende personer i Sovjetunionens sidste fase var Boris Jeltsin. Han var i 1990 blevet valgt til det russiske parlament, og i 1991 blev han præsident for den russiske republik i Sovjetunionen. Efter Sovjetunionens fald overtog han som Ruslands præsident Sovjetunionens hidtidige internationale forpligtelser. Dermed var et selvstændigt Rusland etableret. Jeltsin iværksatte straks et program, der sendte den statsstyrede økonomi i retning af en markedsdirigeret økonomi.

Sammenslutning af Uafhængige Stater

(SNG) var et mellemstatsligt samarbejde mellem selvstændige stater om økonomiske, politiske og forsvarsmæssige spørgsmål. SNG blev dannet i december 1991 som alternativ til Sovjetunionen, og bestod af 11 af de 15 tidligere sovjetrepublikker.

I dag består det tidligere Sovjetunionen af 15 mere eller mindre demokratiske selvstændige stater, hvoraf den største er Rusland.

Fra Jeltsin til Putin

Uddrag fra sekundærlitteratur:

Karsten Jacob Møller og Poul Steiner Jensen: Rusland—nye og gamle fortællinger (2021)

Den 25. december 1991 blev Sovjetunionen formelt opløst, og den 27. overtog Jeltsin Gorbatsjovs kontor i Kreml.

Boris Jeltsin (1931-2007) stammede fra Sverdlovsk-distriktet og var i 1985 blevet kaldt til Moskva af Gorbatsjov. Han steg hurtigt i graderne, men i Sovjetunionens sidste år blev han Gorbatsjovs vigtigste modstander, og nu skulle han stå i spidsen for det nye Rusland.

Det var en gigantisk opgave, Jeltsin og den russiske ledelse stod over for i januar 1992.

For det første: Rusland befandt sig midt i et økonomisk sammenbrud. Samtidig skulle man gennemføre drastiske økonomiske reformer, der kunne bane vejen for en hurtig overgang fra planøkonomi til markedsøkonomi.

For det andet: Man skulle afvikle det sovjetiske imperium. Det indebar, at der skulle ske en bodeling af Sovjetunionens værdier, herunder de væbnede styrker, ambassader i udlandet osv. Bodelingen var ikke en simpel proces, men den blev lettet af, at Rusland blev internationalt anerkendt som Sovjetunionens efterfølger.

For det tredje: Ruslands egne administrative forhold skulle bringes på plads. Rusland overtog det meste af den sovjetiske regerings administrative apparat på godt og ondt. Statsadministrationen brød ikke sammen. Det indebar også, at store dele af det sovjetiske bureaukrati fortsatte næsten uforandret. Det kom til at give reformatorerne mange problemer i de følgende år. Den lovgivning, der er fundamentet for en velfungerende markedsøkonomi, er aldrig rigtigt kommet på plads.

For det fjerde: Overgangen til demokrati. Diktaturet var blevet afskaffet, men man havde ikke fået vedtaget en ny forfatning, der passede til de nye tider. Det var i princippet stadig Brezjnevs forfatning fra 1978 med en række tilføjelser og ændringer fra sidst i 80'erne, der var gældende. Derfor var der heller ikke opbygget hensigtsmæssige institutioner, der kunne bidrage til en demokratisk udvikling.

Økonomiske reformer

Jeltsins regeringschef, Jegor Gajdar og hans øvrige økonomiske rådgivere, havde anbefalet, at man gennemførte vidtgående reformer med det samme, den såkaldte "Chok-terapi". Man mente, at

Reformtid. Jeltsin fremlægger sine reformforslag på Folkekongressens 4. samling den 19. december 1991.

hvis man skulle overgå til markedsøkonomi, skulle det ske omgående. Ellers ville der være for mange konservative kræfter, der ville lægge hindringer i vejen.

Det første skridt var en fri prisdannelse. Den 1. januar 1992 blev priserne givet fri. Udbud og efterspørgsel fastsatte priserne – "markedet" bestemte.

Denne politik fik store sociale konsekvenser. I et samfund, hvor der var mangel på næsten alt, steg priserne dramatisk. Mange borgere oplevede en dramatisk økonomisk nedtur, der for manges vedkommende først blev bremset i midten af 90'erne.

For at kunne afdrage på statsgælden og skaffe midler til betaling af pensioner valgte Jeltsin at begynde en delvis privatisering af statens virksomheder. De vigtigste virksomheder blev vurderet til 9 milliarder \$. Hver borger fik tildelt en voucher (et værdibevis) på 10.000 rubler, som man kunne anvende til at købe aktier i de virksomheder, der skulle privatiseres.

Da størstedelen af befolkningen ikke vidste meget om markedsøkonomi og samtidig befandt sig i en

overlevelseskamp, solgte de fleste voucherne til mellemhånd for forretningsfolk, der opkøbte dem for en slik. Det kunne i mange tilfælde være direktørerne for de pågældende virksomheder eller spekulanter.

Det var på denne måde, at rigmænd – de såkaldte oligarker – erhvervede sig deres enorme formuer, ikke blot ved opkøb, men også ved at udnytte deres forbindelser i regeringen og administrationen samt den indflydelse, som de fik ved at finansiere politiske partier.

Forfatningskampen 1992 – 93

I det nye Rusland (indtil 1995) hed de parlamentariske forsamlinger Folkekongressen og Den Øverste Sovjet. I årene 1992 og 1993 udviklede der sig en magtkamp mellem de to parlamenter på den ene side og Jeltsin på den anden side. Jeltsin ønskede både at gennemføre sine reformer, og samtidig ville han have en ny forfatning, der gav præsidenten mere magt.

I slutningen af 1992 opstod der en kamp om en ny forfatning, hvorunder Folkekongressen og Den

Hårde tider. Kø ved et brødsalg i Moskva, november 1992.

Oligarkerne. Boris Jeltsin hilser på en række fremtrædende oligarker: Gusinskij, Friedman, Kho-dorkovskij og Potanin. Oligarkerne udnyttede bl.a deres forbindelser til regeringen og præsidentadministrationen til at

Øverste Sovjet søgte at begrænse præsidentens beføjelser mest muligt, og i marts 1993 forsøgte de at afsætte ham. Det kunne der dog ikke samles flertal for, og Jeltsin gennemtvang ved dekret en folkeafstemning om grundprincipperne i en ny forfatning. Den vandt han og nedsatte derefter en forfatningskonference, der udarbejdede et forslag til forfatning efter Jeltsins principper.

Det skulle vedtages i Folkekongressen og Den Øverste Sovjet, hvor der ikke var flertal for forslaget, som derfor heller ikke kunne sendes til folkeafstemning. Jeltsin opløste derfor Folkekongressen ved dekret den 21. september og udskrev valg til en ny parlamentarisk forsamling i december, hvor der også skulle stemmes om forfatningsforslaget. Det var helt klart forfatningsstridigt.

Formanden for Den Øverste Sovjet udnævnte som modtræk en anden præsident og opfordrede til at man besatte centrale bygninger i Moskva. Herefter satte Jeltsin den 4. oktober militæret ind mod oprørerne, der måtte overgive sig.

Ved afstemningen om den nye forfatning den 12. december stemte 58,4 % for forslaget, men valg-

deltagelsen var kun 58,8 %. Beskyldninger om massiv valgsvindel blev hængende i luften.

Dermed havde Rusland indført et stærkt præsidentielt styre, koncentreret om præsidenten og præsidentadministrationen. Det nye parlament, Dumaen, og de øvrige institutioner var relativt svage, og efter Putins magtovertagelse i 2000 blev de yderligere svækket.

Hele forløbet omkring de økonomiske reformer og forfatningen gav markedsøkonomi og demokrati en dårlig start. Befolkningens skepsis over for den vestlige samfundsopfattelse var udbredt.

Mod bankerot

De første år under den nye forfatning var præget af Ruslands katastrofale økonomiske situation. Privatiseringerne fortsatte, og oligarkernes (rigmændenes) position blev styrket. Der var i mange tilfælde tale om såkaldte "insider-privatiseringer", hvor kun en snæver kreds fik adgang til at byde på de udbudte virksomheder. Det fik den ungarsk-britiske finansmand Georg Soros til at kalde det "røverkapitalisme": Statens "guldæg" blev solgt til "vennerne" til spotpris.

TJETJENIEN. Russiske styrker i Tjetjeniens hovedstad Grozny

Staten var i konstant penge­nød. Der blev kun ind­drevet skatter i begrænset omfang på grund af mangelfuld lovgivning. Lønninger til statens an­satte og til pensionister blev i perioder ikke udbe­ta­lt. Det samme gjaldt for industrien, hvor produk­tionen faldt drastisk.

Staten forsøgte at skaffe midler ved at udstede meget højt forrentede korte statsobligationer, og det afbødede den økonomiske katastrofe på kort sigt. Når disse obligationer skulle indfries, skete det ved, at man udstedte nye korte obligationer til endnu højere rente. Det var i virkeligheden et statsligt pyramidespil, og det endte galt. I august 1998 kunne staten ikke længere leve op til sine forpligtelser, og Rusland gik i realiteten bankerot.

Krigen i Tjetjenien

Jeltsin stod dårligt i meningsmålingerne i 1994, og nogle af hans rådgivere mente, at en rask lille krig kunne være gavnlig. Tjetjenien lå lige for. Den lille nordkaukasiske republik havde erklæret sig selv­stændig i forbindelse med Sovjetunionens opløs­ning. Jeltsin besluttede at indsætte militære styr­ker for at bringe Tjetjenien tilbage i Den Russiske Føderation, som er Ruslands officielle navn.

Tjetjenerne gjorde effektiv modstand mod den

russiske hær, der var dårligt udrustet og mest be­stod af dårligt uddannede værnepligtige. Tilmed var hæren præget af en uhyrlig korruption, hvor højtstående officerer solgte våben m.m. til tjetje­nerne. Rusland blev ydmyget, men indsatte så mange militære ressourcer, at tjetjenerne ikke kunne vinde. Efter præsidentvalget i 1996 blev der indgået en aftale, der gav Tjetjenien de facto selv­stændighed, og hvor tilhørsforholdet til Rusland skulle afgøres på et senere tidspunkt.

Jeltsin kæmper for overlevelse

Valget til Dumaen (dvs. Parlamentet = svarer til Folketinget) i 1995 blev en katastrofe for Jeltsin. Der blev et sort-rødt flertal bestående af nationalister og kommunister, der dominerede Dumaen de næste fire år. Det var fjendtligt stemt over for præ­sitenten. Det lykkedes Jeltsin og hans rådgivere at manøvrere sig gennem situationen ved at udnævne den ansete Jevgenij Primakov til ny premiermi­nister. Han formåede at etablere et bredt samar­bejde i Dumaen og fik gennemført en række vigtige reformer, der rettede op på den russiske økonomi og var grundlaget for den fremgang, der fandt sted under Vladimir Putin.

Præsidentvalget i 1996 tegnede til at blive en ny katastrofe for Jeltsin. Han ville ifølge meningsmå-

Jeltsin og Putin.
Boris Jeltsin hilser på Vladimir Putin, på det tidspunkt, den 27. juli 1999, direktør for FSB, den føderale sikkerhedstjeneste. Jeltsin fyrede kort tid efter hele den siddende regering og udnævnte derefter Putin til premierminister.

lingerne få 2-3 % af stemmerne, mens hans modkandidat, kommunisten Gennadij Zjuganov ville få op mod 50 % af stemmerne.

Kredsen omkring Jeltsin og oligarkerne indså, at hvis Zjuganov vandt, ville de miste alt, hvad de havde erhvervet sig. Oligarkerne finansierede derfor hans valgkamp med midler, der langt oversteg, hvad der var tilladt efter loven.

Alt dette bidrog til, at Jeltsin vandt 2. runde af valget med 54,4 % af stemmerne mod Zjuganovs 40,7 %. Valget var præget af massiv valgsvindel og andre former for ulovlig støtte til Jeltsins valgkamp.

Fra Jeltsin til Putin

Jeltsin selv var alvorligt syg og gennemgik efter valget en større hjerteoperation. Han blev indsat som genvalgt præsident i marts 1997. Men han kunne kun deltage i regeringsførelsen i begrænset omfang. I stedet tog en lille kreds omkring ham, som blev kaldt 'familien', over.

'Familiens' vigtigste opgave var at finde en afløser for Jeltsin, og meget overraskende faldt valget på Vladimir Putin. Da han blev udnævnt til premierminister i august 1999, var han ukendt i offentligheden. Han var direktør for FSB, Den Føderale Sikkerhedstjeneste, og sekretær for det russiske sikker-

hedsråd. Den 31. december 1999 trådte Jeltsin tilbage, og Vladimir Putin stod klar til at overtage magten i verdens største land.

Udenrigspolitik

Rusland var ikke en supermagt som Sovjetunionen havde været, men alligevel en stormagt som verdens næststørste atommagt.

Jeltsin støttede indledningsvis en pro-vestlig politik, som en naturlig konsekvens af bestræbelserne på at indføre demokrati og markedsøkonomi. Han ønskede en hurtig russisk økonomisk og politisk integration i den vestlige verden. Han så EU, IMF og Verdensbanken som centrale økonomiske partnere

Tilsvarende håbede han på et partnerskab med USA, ikke mindst efter indgåelsen af nedrustningsaftalen "START II" i 1993.

De russiske forventninger blev ikke indfriet. Der viste sig at være store forskelle mellem Rusland og Vesten i opfattelsen af væsentlige regionale og globale problemer. Der var tale om modstridende sikkerhedsinteresser. Det skyldes, at Rusland er både en europæisk og en asiatisk magt. Dertil kom, at Rusland ikke var villig til at afgive nogen form for suverænitæt.

Efterhånden dannede der sig det indtryk i den rus-

siske elite, at Rusland ukritisk fulgte den vestlige verden og gav en endeløs række af indrømmelser. Det satte spørgsmålstegn ved selve ideen om samarbejde med Vesten og førte til en mere selvhævdende russisk udenrigspolitik.

Det var den almindelige russiske opfattelse, at den strategiske balance havde ændret sig i negativ retning for Rusland. De tidligere Sovjet-dominerede lande Polen, Tjekkoslaviet og Ungarn var på vej mod et medlemskab af NATO. Den russiske dominans i Østeuropa, Sydkaukasus og Centralasien blev udfordret især af USA. Vesten agtede ikke at tage hensyn til russiske interesser.

Rusland mente, at Vesten havde lovet ikke at udvide NATO mod øst i forbindelse med Gorbatsjovs accept af den tyske genforening i 1990. Det bestrides i Vesten, men det er den russiske opfattelse, at man er blevet snydt.

Dette blev helt klart for russerne, da NATO i 1999 gennemførte et luftbombardement af Serbien i forbindelse med Kosovo-krisen. For Rusland var

det et vendepunkt. Man kunne ikke stole på Vesten, og stærke anti-vestlige holdninger har siden været fremherskende, både i den politiske elite og store dele af befolkningen.

Boris Jeltsin – hvordan skal man vurdere ham?

Jeltsins væsentligste bedrift som præsident var, at han holdt fast i de frihedsrettigheder, som Gorbatsjov indførte. Hans alvorligste fejl var, at han bidrog til at undergrave selve ideen om demokratisering og demokrati, en idé, der havde vakt virkelig entusiasme de sidste tre år under Sovjetunionen.

Han var en sammensat person med fremragende egenskaber på nogle områder og store svagheder og mangler på andre. Det var sådan, russerne oplevede ham. De troede på ham i begyndelsen, men følte senere, at han svigtede dem. For det fleste russere står Jeltsin-perioden som en kaotisk tid, en moderne udgave af "Forvirringens tid".

BORIS OG BILL To gode venner, mange russere mente for gode. Boris lod sig alt for let charmere af Bill

Putin og den nye fortælling om Rusland

Uddrag fra sekundærlitteratur:

Karsten Jacob Møller og Poul Steiner Jensen: Rusland—nye og gamle fortællinger (2021)

Da Vladimir Vladimirovitj Putin (1952-) blev udnævnt til premierminister den 9. august 1999, var han ukendt i den brede offentlighed og blev ikke spået en lang embedsperiode, men det fik han!

Putin er født i 1952 i Leningrad og voksede op i små kår. Han blev student og uddannede sig derefter til jurist på Leningrads Statsuniversitet. Efter endt uddannelse blev han ansat i KGB, den statslige sikkerhedstjeneste. Efter en tid i DDR og Skt. Petersborg kom han i 1996 til Moskva, hvor han i 1998 blev udnævnt til direktør for FSB (Den Føderale Sikkerhedstjeneste) og til sekretær for Det Nationale Sikkerhedsråd.

At det blev Putin, der kom til magten, skyldes efter alt at dømme en sjælden enighed i landets politisk-økonomiske elite om nødvendigheden af at genoprette ordnede forhold i Rusland efter et årti med internt kaos og internationale ydmygelser, her ikke mindst optagelsen af de østeuropæiske lande i den amerikanske dominerede forsvarsalliance, NATO, som gjorde ondt på den russiske stor-

magts selvforståelse.

Fra 1. januar 2000 var Putin fungerende præsident, og ved det ordinære præsidentvalg i marts 2000 vandt han første valgrunde med 53% af stemmerne.

Putins første fortælling

På årets sidste dag i 1999 offentliggjorde Putin en artikel i flere medier med titlen: "Rusland ved årtusindskiftet" – af forskere kaldet "Putins manifest". Artiklen havde to centrale budskaber.

Det første var, at man skulle have en ansvarlig social og politisk strategi for Ruslands genrejsning, der skulle gennemføres gradvist og med velovervejede metoder. Stabilitet og gradvise reformer var nøgleordene, som de fleste russere kunne tilslutte sig efter næsten ti års kaos med Jeltsin.

Det andet centrale budskab var, at Rusland skulle bygge videre på de traditionelle russiske værdier: Patriotisme, Ruslands storhed og position som

Præsident Putin. Vladimir Putin under et møde i august 2000, efter han er blevet valgt til præsident i marts og indsat officielt i juni.

stormagt, en stærk stat med en stærk centralmagt samt social solidaritet. Alle bestræbelser skulle derfor rettes mod Ruslands økonomiske og sociale genrejsning, som ville være forudsætningen for Ruslands genrejsning som stormagt, det ultimative mål.

Noget tid efter formuleredes Putins første fortælling. Fortællingen lød, at Putin ville være i stand til at skabe et Rusland med stabilitet, økonomisk fremgang og personlig frihed. Den fascinerende fortælling om Rusland kom dog ikke uden betingelser. Modydelsen var, at befolkningen skulle afholde sig fra organiseret kritik af Putins politiske kurs i offentligheden.

Vladimir Putin gennemførte i sin første valgperiode (2000-2004) en række reformer, der hjalp det økonomiske opsving på vej i takt med de stigende oliepriser. Det var først og fremmest en skattereform, der sænkede den personlige skat og virksomhedsskatterne. Den vilkårlighed i skatteopkrævningen, der hidtil havde været fremherskende, blev bragt under kontrol. Der blev indført en arbejdsmarkeds-

reform, en pensions- og jordreform, der tillod køb og salg af jord.

Der blev efter norsk forbillede oprettet en stabilitetsfond, der skulle skabe en reserve, hvis olieindtægterne svigtede. Endelig fik Rusland over en kortere årrække afviklet den enorme gæld, man havde overtaget efter Gorbatsjov og Jeltsin.

Et stort flertal af befolkningen oplevede en stigende velstand frem til den finansielle krise 2008/09.

Forholdet til oligarkerne (: rigmændene) var en anden og vanskelig udfordring. På den ene side kunne Putin ikke undvære deres støtte og aktive medvirken til Ruslands genopbygning. På den anden side forventede befolkningen, at deres politiske indflydelse som minimum blev begrænset og helst, at de fik frataget deres rigdomme. I løbet af sommeren 2000 holdt Putin to møder med oligarkerne, hvor han meddelte dem, at de kunne beholde det, "de havde stjålet fra staten", men betingelsen var, at de ikke blandede sig i politik.

Gazprom. Det store naturgasselskab Gazprom har sit hovedkontor i Moskva. Den russiske stat har aktiemajoritet i selskabet, hvis indtægter sammen med olieindtægterne finansierer statsbudgettet i betydeligt omfang. Selskabet er også et politisk redskab, der kan presse modstandere med høje priser og belønne venner med lave.

Oligarkerne. Putins afholder jævnligt møder med oligarkerne, hvor det kan få konsekvenser, hvis de kritiserer regeringens politik. Ruslands daværende rigeste mand, oligarken Khordorkovski, kritiserede i 2003 korruptionen under Putin, året efter var Khordorkovski i fængsel og hans forretningsimperium underlagt den russiske stat.

Det var ikke alle, der accepterede budskabet. Ejere af de to største tv-stationer bragte kritiske indslag om præsidenten. De endte med at måtte forlade landet, mens Putin-venlige koncerner overtog de to medievirksomheder. Det var det første og vigtigste skridt til overtagelse af de elektroniske medier i landet.

Et vigtigt punkt i Putins program var, at centralmagten i Moskva skulle styrkes i forhold til magten ude omkring i det kæmpestore rige. Da Putin overtog magten, havde de lokale myndigheder ganske stor selvstændighed. De undlod fx at sende skat videre eller ignorerede den fælles lovgivning.

Putin gennemførte derfor en drastisk reform. Han fik bemyndigelse til under visse omstændigheder at afsætte lokale folkevalgte guvernører. I hvert lokalområde udnævnte Putin en befuldmægtiget, som skulle føre tilsyn med, om de lokale skatter blev inddrevet og betalt til statens centralmagt. Den befuldmægtigede skulle desuden se til, at de regionale love og forordninger ikke kom i strid med de russiske love. I 2004 blev grebet strammet yder-

ligere, og herefter skulle selve guvernøren udpeges af præsidenten.

I dag består Rusland af 85 republikker og regioner m.m. I marts 2014 kom de sidste til i forbindelse med den russiske indlemmelse af Krim og Sevastopol.

Dumavalget 2003 og præsidentvalget 2004

I 2003 og 2004 skulle der dels være valg til Dumaen dels præsidentvalg. Dumaen er det russiske parlament, og det lykkedes Putin at få gennemført en række ændringer i valglovene, der gjorde det vanskeligere for oppositionen.

Valgets store vinder var Putins parti "Det Forenede Rusland", som herefter kom til at dominere russisk politik. Den parlamentariske opposition i Dumaen, som bl.a. består af kommunisterne, følger i det store og hele den politik, som Putin og "Det Forenede Rusland", står for. Den reelle opposition er ikke at finde i Dumaen, og det er tydeligt, at myndighederne på forskellige måder forsøger at true,

Pladsbytning. Præsident Vladimir Putin og premierminister Dmitrij Medvedev diskuterer den økonomiske situation januar 2016. Efter at have været sat ind som "stedfortræderpræsident" 2008-12, hvor Putin ifølge forfatningen ikke kunne vælges, har de to gamle kolleger fra Skt. Petersborg igen byttet plads.

undertrykke og genere den reelle opposition ved fx at tilbageholde oppositionspolitikere og lukke uafhængige medier. Ved præsidentvalget i 2004 blev Putin genvalgt med 71,3 % af stemmerne.

Hvor Putins første fire år havde været præget af reformer, blev hans anden periode præget af stramninger over for politiske modstandere, hvilket førte til kritik fra den vestlige verden. Kritikken blev afvist af Putin, som i stedet præsenterede et nyt begreb, suverænt demokrati. Rusland skulle ikke uden videre acceptere den vestlige model, men skulle på baggrund af egen kultur, egne traditioner og værdier udvikle en styreform, der passede til Rusland.

Rusland oplevede indtil 2008 stærkt stigende indtægter fra eksporten af olie og gas og andre råvarer. Det gav store indtægter, men disse indtægter blev ikke brugt til at modernisere og udvikle den russiske økonomi. Man investerede ikke i infrastruktur, sundhedsvæsen og uddannelsessystemet. I stedet begyndte man at ofre flere penge på militæret.

Man begyndte at udvikle en statskapitalisme, hvor

store sammenslutninger af virksomheder, fx flyindustrien og værftsindustrien, blev styret af staten. En række områder blev udpeget som strategiske områder, fx energisektoren, som staten skulle have kontrol over.

I disse år opstod der en række folkelige bevægelser i to af de tidligere Sovjetrepublikker, Georgien og Ukraine. De folkelige bevægelser udviklede sig til egentlige revolutioner, hvor en stor del af befolkningen krævede reformer og opgør med magthaverne.

Putin og den russiske ledelse reagerede skarpt på Rosen-revolutionen i Georgien i 2003 og Orange-revolutionen i Ukraine i 2004. Det var Putins opfattelse, at disse revolutioner var inspireret, finansieret og orkestreret af den vestlige verden, først og fremmest USA. Han var ikke i tvivl om, at Rusland ville blive det næste mål. Rusland måtte derfor beskytte sig ved bl.a. at begrænse folkelige organisationers aktiviteter, især hvis de var finansieret fra udlandet.

NATO 1988 før Sovjetunionens sammenbrud

og efter NATOs udvidelse i 1990'erne og 2000'erne.

Set fra russisk side føler Ruslands sig inddæmmet og belejret af NATO, der ovenikøbet optog dele af det gamle Sovjetunionens republikker, Estland, Letland og Litauen i 2004 som medlemmer. Ukraine drømmer også om en fremtid som NATO-medlem, men det tør NATO ikke længere garantere.

Den anti-vestlige udenrigspolitik

Den russiske udenrigspolitik blev stadig mere kritisk over for Vesten, især USA. Putin havde i begyndelsen af sin præsidentperiode forsøgt at skabe et strategisk partnerskab med USA, men han oplevede, hvordan USA ensidigt opsagde våbenkontrolaftaler. USA begyndte opstillingen af et missilforsvar, som af Rusland blev opfattet som en trussel mod de russiske kernevåben, fordi det kunne forrykke den atomare strategiske balance.

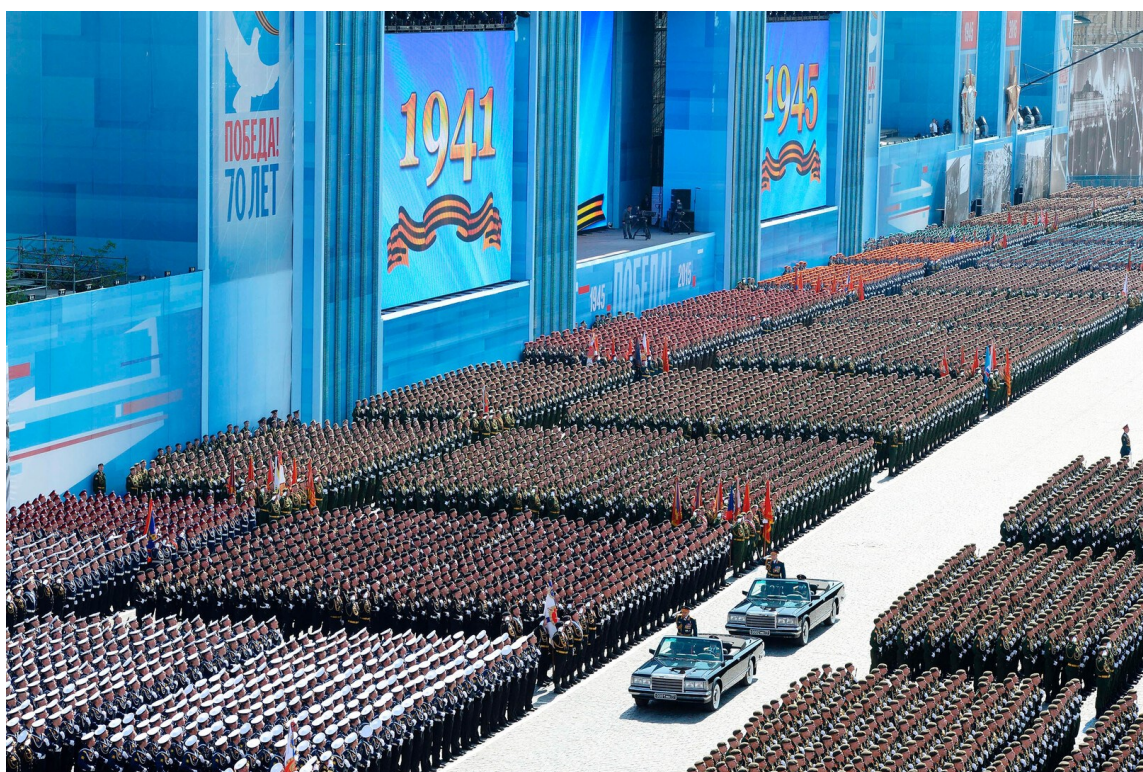
Rusland var også stærkt kritisk over for yderligere udvidelser af den amerikansk-europæiske forsvarsalliance, NATO. Ikke mindst gjorde udvidelsen i 2004 med de tre baltiske lande ondt. Da NATO på et topmøde i april 2008 drøftede yderligere udvidelser med Georgien og Ukraine, sagde Putin klart og tydeligt, at det ville Rusland ikke acceptere. Rusland insisterer på at have særligt privilegerede interesser, et russisk indflydelsesområde, i de tidligere sovjetiske republikker.

Putin igen - Den nye fortælling

I 2008 blev Putins premierminister Dmitrij Medvedev valgt til ny præsident. Putin kunne ifølge forfatningen kun sidde to perioder i træk. Han byttede derfor plads med Medvedev og fortsatte som premierminister. Med andre ord fortsatte Putins styre – bare på en anden måde.

I december 2011 skulle der igen være valg til Dumaen, og i marts 2012 skulle der være præsidentvalg. På "Det Forenede Ruslands" kongres i september meddelte Putin og Medvedev, at de byttede pladser endnu en gang. Stor var begejstringen i partiet, men ikke i betydelige dele af befolkningen. Man var træt af den massive korruption og manglende reformer på alle væsentlige områder, og der var ikke meget demokrati i, at Medvedev og Putin bare byttede plads.

Dumavalget fik det resultat, at "Det Forenede Rusland" vandt med ca. 50 % af stemmerne. Men der havde bredt sig det indtryk, at der havde været

Parade. Sejrsparade 9. maj 2015, hvor 70året for sejren over nazityskland fejres.

massiv valgsvindel. Det kom til store demonstrationer i de store byer. "Rusland uden Putin" var demonstranternes slagord. Den politiske elite var rystet og forsøgte sig med indledningsvis at love lempelser i valgsystemet, men i realiteten skete der intet. Ved valget den 4. marts 2012 blev Putin valgt med 63,6 % af stemmerne, en tilbagegang på 7%, siden han sidst var på valg i 2004. Herefter blev der slået hårdt ned på demonstrationer og ledere af oppositionen. Adskillige fik langvarige fængselsstraffe.

Forløbet havde vist, at Putins første fortælling, den sociale kontrakt fra Putins to første perioder, ikke længere alene havde tilstrækkelig appel til at holde russerne tilfredse. Som tillæg til den første fortælling om at skabe et Rusland med stabilitet, økonomisk fremgang og personlig frihed var Putin derfor tvunget til at begrunde sin magt på en anden måde.

Putins anden fortælling kom til at handle om at skabe et udenrigspolitisk genrejst og stærkt Rusland. Efter ydmygelsernes og fornedrelsens årti ville Putin gøre Rusland til en stormagt, som kunne genindtage sin retmæssige position som en af de

vigtigste aktører i det internationale system. Rusland skulle sætte dagsordenen og aktivt modarbejde især USA's dominans.

Rusland må imidlertid være på vagt. Omverdenen er farlig og kaotisk. Rusland er omgivet af dunkle kræfter, der arbejder på at underminere Rusland, bl.a. for at kunne komme i besiddelse af nationens naturressourcer. Dette strategiske mål søger de dunkle kræfter fx at opnå ved at tilskynde til opstand mod Rusland. Man skal derfor være rede til at forsvare sig mod såvel ydre som indre fjender.

Rusland skal ikke lade sig pådutte et politisk system af andre magter. Rusland skal selv udvikle sin styreform med udgangspunkt i Ruslands kultur og historiske forudsætninger.

Rusland adskiller sig fra den vestlige verden ved at være en nation, der bygger på sande russiske kulturelle værdier og den russisk ortodokse kirkes kristendomsforståelse. Ifølge Putin adskiller Rusland sig fra Vesten, der ikke har sande værdier og er præget af moralsk forfald.

Putin og den russiske ortodokse kirke arbejder snævert sammen. Kirken har fået en stærk leder

i **patriarken Kirill**. Putin udnytter kirkens moralske troværdighed, og kirken har til gengæld en række økonomiske fordele, ligesom kirken for alvor er begyndt at blande sig i værdi-, undervisnings- og familiepolitik.

Patriarken står i spidsen for et projekt, **Russkij Mir**, som kan oversættes til "Den russiske verden". Kirills vision er at samle samtlige russisk-ortodokse troende under Moskva-patriarkatet. Her er det især Ukraine, der volder problemer. Der eksisterer et selvudråbt Kiev-patriarkat, der er blevet styrket af de seneste konflikter mellem Kiev og Moskva om Krim og Østukraine.

Projektet er næsten parallelt med Putins projekt, **Den Eurasiske Union**, der søger at samle de gamle sovjetrepublikker i en politisk-økonomisk union af samme karakter som Den Europæiske Union, EU.

Konflikten med Ukraine

Rusland ser Ukraine som en del af det russiske indflydelsesområde, hvor Rusland har særligt privilegerede interesser. Putin anså Ukraine for at være en hjørnesten i sit Eurasiske projekt, fordi Ukraine med sine 45 millioner indbyggere, sin industri og sit landbrug ville give projektet tyngde.

Rusland så derfor med stor bekymring på EU's bestræbelser på at indgå en samarbejds- og frihandelsaftale med Ukraine. Den ukrainske præsident havde planlagt at underskrive en sådan aftale på et EU-topmøde i november 2013. Men i sidste øjeblik sprang han fra og indgik i stedet en aftale med Rusland – efter pres fra Putin.

Det førte til voldsomme protester og demonstrationer i Kiev, hvor demonstranter truede med at vælte regeringen og præsidenten, der til gengæld truede med at sætte militæret ind.

EU greb ind og fik ved forhandlinger med russisk

Patriark Kirill, den russisk-ortodokse kirkes overhoved (f. 1946). Kirill har markeret sig som en meget magtfuld mand i det russiske samfund og arbejde snævert sammen med den politiske og økonomiske elite. Han har efter sigende et nært forhold til Putin.

deltagelse parterne til at acceptere et parlaments- og præsidentvalg. Dagen efter aftalens indgåelse i februar 2014 truede demonstranterne med at angribe præsidentpaladset, og præsidenten tog flugten til Rusland.

Rusland anså det for at være et statskup og modsatte sig de nye magthavere i Kiev, der straks begyndte at tale om NATO-medlemskab. Rusland satte derfor styrker ind på Krim for at beskytte den russiske flådebase i Sevastopol.

Et flertal af befolkningen på Krim har russisk som talesprog og er i øvrigt russisk-sindede. Ved en folkeafstemning var der et klart flertal for at blive en del af Rusland. I marts 2014 blev Krim og Sevastopol optaget i Rusland.

Samtidig udbrød der uroligheder i den østlige del af Ukraine, hvor befolkningsflertallet taler russisk, men hvor knap så mange som på Krim er russisk-sindede. De to store byer Luhansk og Donetsk søgte at frigøre sig fra Ukraine for at søge mod Rusland. Det kom til voldsomme kampe mellem oprørerne og den ukrainske hær. Rusland greb indirekte ind og støttede oprørerne med våben og forsyninger, militære rådgivere og til tider mindre regulære tropestyrker.

Den russiske annektering af Krim og indgriben i Østukraine har medført et forværret forhold til EU og USA, der har vedtaget omfattende økonomiske sanktioner mod Rusland. Sanktionerne har, sammen med den faldende oliepris, medført en økonomisk krise.

Putin er meget optaget af at styrke og udvikle en russisk identitet, der kan samle nationen. Det er ikke en let opgave i et multietnisk og multikulturelt samfund. Han står i spidsen for et projekt, hvor Ruslands historie er blevet genfortolket. Historien er blevet stærkt politiseret. Man tager afstand fra 1990'ernes historieskrivning, som eliten mener er alt for negativ og ensidig i fordømmelsen af Ruslands og Sovjetunionens historie. Resultatet har været en kollektiv skyldfølelse og en manglende fælles identitetsfølelse. I stedet skal historien være et middel til genrejsning af Rusland og de russiske borgers selvbevidsthed og stolthed.

Putin har udviklet sig til en konservativ politiker i gammel russisk tradition, men med et mere socialt ansigt. Når han omtaler de grundlæggende elementer i russisk identitet og den russiske idé, er det klassiske værdier som patriotisme, Ruslands

storhed, en stærk centraliseret stat, paternalisme og social solidaritet. Værdier, der ligger langt fra en vestligt orienteret demokratisk udvikling.

Ruslands historie er præget af en lang række op- og nedture. Men den viser også, at landet og ikke mindst dets befolkning har en forunderlig evne til at overvinde selv de mest uoverskuelige situationer.

Rusland har enorme naturressourcer i form af olie, naturgas og kul. Dertil kommer træ og metaller af næsten enhver art. Men et af problemerne består i, at en del af disse ressourcer befinder sig i Sibirien og er vanskelige at udnytte. De er svært tilgængelige på grund af manglende infrastruktur, dvs. jernbaner og veje. Dertil kommer ekstreme klimamæssige forhold. Ruslands regering satser på en massiv udvikling i Østsibirien og Russisk Fjernøsten.

Dertil kræves kapital, som Rusland ikke har. Man havde håbet, at Kina ville blive en central partner i denne udvikling, men Kina har ikke overraskende vist sig overvejende at varetage sine egne interesser, ikke Ruslands.

Rusland har været kendt for sin meget veluddannede befolkning. Men uddannelsessystemets kvalitet har været faldende siden kommunismens opløsning på grund af stadigt begrænsede ressourcer. De betydelige besparelser i det samlede uddannelsessystem har haft den virkning, at mange af de bedste "hjernener" har valgt at forlade landet og søge til Vesten.

Den russiske befolkning er aldrende på samme måde som den europæiske. Rusland har for tiden ca. 145 millioner indbyggere. Prognoserne for de kommende år er ikke opløftende. Omkring 2050 kan befolkningstallet være omkring 120 millioner, nogle forskere mener endda lidt over 100 millioner.

Selvom det er lykkedes at begrænse nogle af de alvorligste årsager til det faldende befolkningstal, alkohol, tobak og narkotika, er der stadig en række faktorer, der trækker i den forkerte retning: HIV, tuberkulose og andre sygdomme. Dertil kommer færdselsulykker og arbejdsulykker, hvor dødeligheden er chokerende.

Det sovjetiske sundhedsvæsen var engang et af regimets flagskibe, men er nu nødlidende på grund af manglende ressourcer og bidrager derfor kun i begrænset omfang.

Rusland har et meget ubehageligt problem i Nordkaukasus, hvor fattigdommen er nærmest lammenende. Islamisk fundamentalisme vinder udbredelse, og selvom der ofres store økonomiske midler i området, har det kun begrænset effekt. Og fra dette område udgår der terroraktioner, som rammer overalt i det store russiske rige.

Ruslands omdømme har fået ridser i lakken på grund af beskyldningerne mod præsident Putin for korruption og for at have godkendt mordet på afhopperen Litvinenko i London 2006. Men den vestlige verden har også brug for Ruslands medvirken, hvis man skal finde løsninger på en række internationale problemer, først og fremmest i Syrien og Ukraine.

Ruslands BNP ligger og svinger omkring 10.000 \$ per person, men uden tydelige tegn på vækst siden begyndelsen af 10'erne, og med et niveau som matcher Bulgarien og Tyrkiet. Til gengæld har flere af de øvrige økonomiske indikatorer stabiliseret sig på et fornuftigt niveau såsom arbejdsløshed og

inflation, og der er således forhåbninger for den russiske økonomi.

Rusland satser på sin rolle som betydende stormagt med stærke militære styrker, ikke mindst kernevåben. En anden faktor er Ruslands kristne-ortodokse kultur og værdigrundlag, som er vigtigt for den russiske selvforståelse og identitet.

Rusland vil i de kommende år forblive en vigtig, men også vanskelig spiller i det internationale samfund.

Samlingspunkt. Kristi Frelser kirken i Moskva: Kirken blev oprindeligt bygget i årene 1839-83 som et monument over sejren over Napoleon. I 1931 blev den revet ned på Stalins ordre. I stedet skulle der opføres verdens største højhus. Det kunne jordbundsforholdene tæt ved Moskvafloden ikke klare. I stedet blev der opført et fri-luftssvømmebad, der var opvarmet om vinteren. I midten af 1990'erne besluttede man at genopføre kirken delvist finansieret af oligarkerne.

Ukraine – et grænseland

Af Bo Beier Thorup

I sommeren 2021 færdiggjorde Ruslands præsident Vladimir Putin en historisk artikel, som han fik lagt på Kremls hjemmeside (*Kreml* = den russiske præsidents embedsbolig og centrum for alle beslutninger i Rusland, Kreml kan sammenlignes med Det Hvide Hus i Washington).

I Putins corona-isolation, som fandt sted i en residens udenfor Moskva, havde han bedrevet tiden med at blive hobby-historiker. Den artikel, som han havde brugt sin corona-isolation på, hed *"Om den historiske enhed mellem russere og ukrainere."* Som titlen på artiklen tydeligt indikerede, så var det Putins opfattelse, at russere og ukrainere var et og samme folk. I artiklen begrundede han med tilbageblik helt tilbage til vikingetiden, hvorfor russerne og ukrainerne var et folk.

Artiklen fremstår i dag som et ildevarslende tegn på, at Putin allerede i foråret 2021 havde besluttet at invadere Ukraine. Men hvorfor gjorde Putin det? Og hvad er den historiske baggrund for Putins påstand om, at Rusland og Ukraine hører sammen?

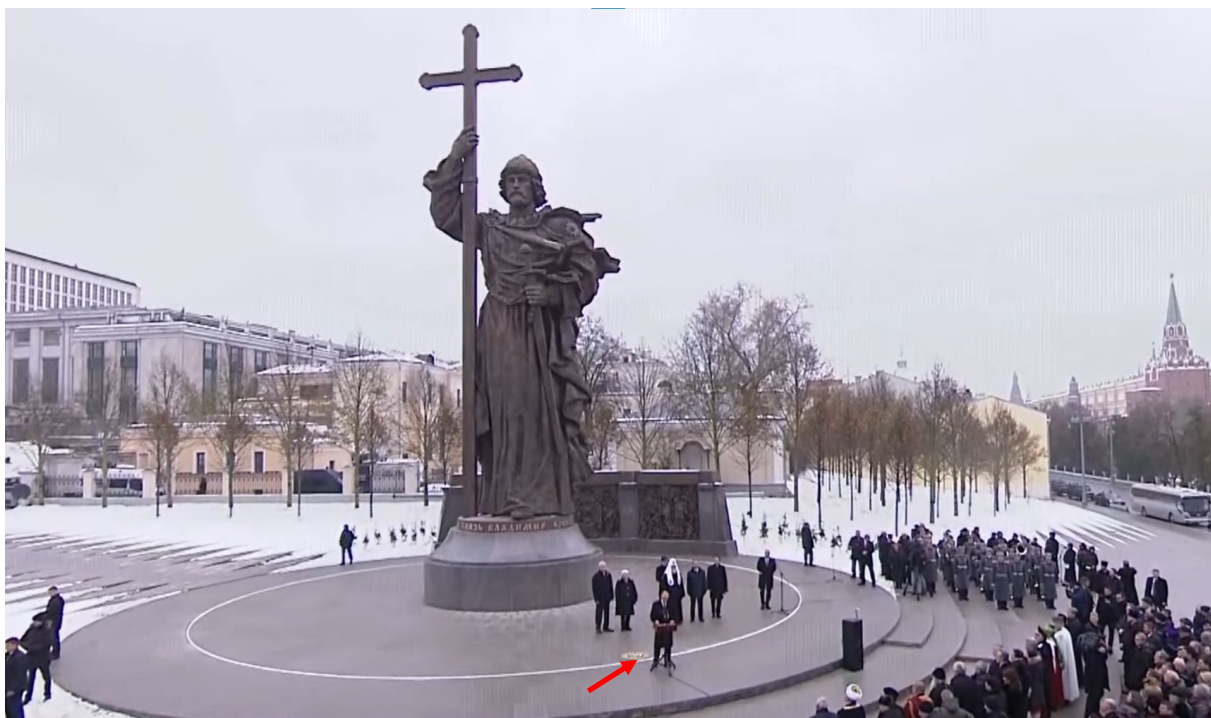
Et kort historisk blik på Ukraine og Rusland

For at forstå hvorfor der er krig i Ukraine i dag, må man forstå, at Ukraine ikke er et hvilket som helst land – set med russiske øjne. Det russiske rige har meget tætte kulturelle og historiske bånd til Ukraine. Kiyv, i dag hovedstaden i Ukraine, var det første russiske riges hovedstad i flere hundrede år i middelalderen. Desuden var Ukraine det vigtigste område næst efter Rusland både under zarerne og i kommunistperioden befolkningsmæssigt så vel som økonomisk. Det skyldes bl.a., at Ukraine blev regnet som det russiske riges – og det sovjetiske samfunds – kornkammer. Ukraine opfattes således af russere som en landsdel, der i deres bevidsthed nærmest "tilhører" Rusland.

Dette kan bedst sammenlignes med Danmarks tilhørsforhold til Slesvig – området syd for grænsen til Tyskland. Her finder vi et mindretal af dansktalende, her finder vi danskeres mur mod syd ("Dannevirke" – bygget ca. 737- 1200) og her finder vi den største danske vikingeby, Hedeby. Mange danskere – ikke mindst sønderjyder - føler sig derfor stærkt knyttet til dette område.

Den lokale befolkning tager imod vikingen Rorik, der ankommer til Ladoga-søen.
Russisk maleri fra 1912

Fra den officielle indvielse i 2016 af den 17 m høje statue af Vladimir den Store, der tvangskristnede befolkningen i Kiev-Rus. Forrest (rød pil) er Putin i gang med at holde indvielsestalen. Helt til højre ses tårnet i Kreml.

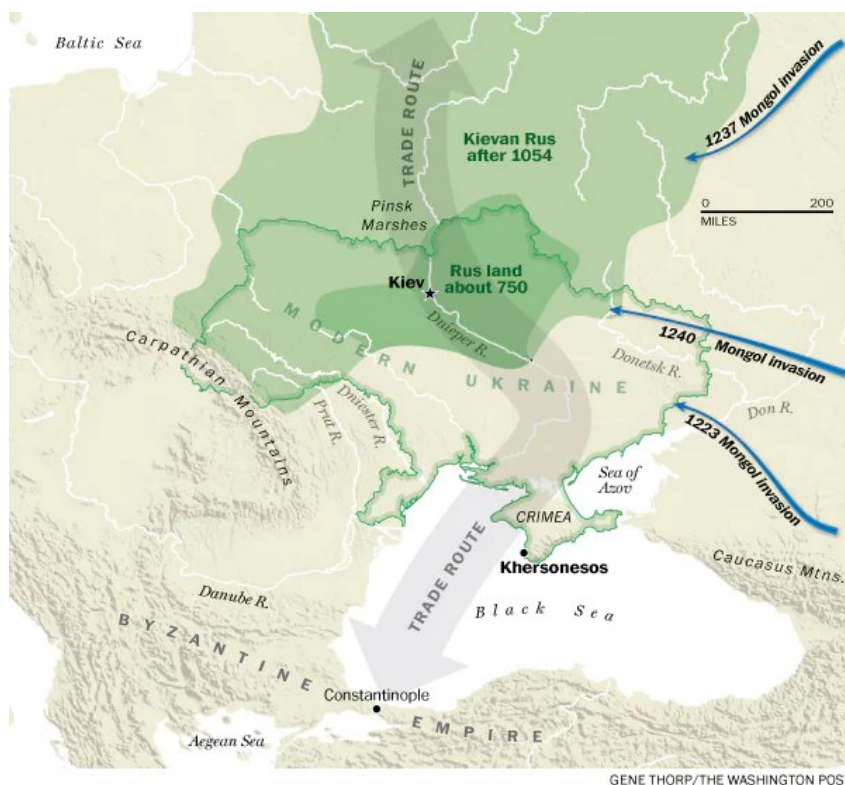
Ordet "Ukraine" betyder på russisk bogstaveligt talt "ved kanten", dvs. periferien, med andre ord er Ukraine opstået som et grænseland mellem forskellige kulturer. Ukraines geografiske størrelse har ændret sig meget gennem århundrederne og har i høj grad været påvirket af de mange stormagter, der har besiddet ukrainske landsdele eller grænset op til Ukraine. Gennem århundrederne har Ukraine således hørt under en lang række folk, der har påvirket landets religion, kultur og sprog. Ukraine har hørt under vikinger, mongoler, kosakker, tatarer, litauere, polakker, osmannere (= tyrkere) østrigere og de sidste par århundreder især russerne.

Russerne har ikke i samme omfang ligget i et geopolitisk spændingsfelt mellem så mange forskellige magter som ukrainerne. De eneste folk ud over russerne, der har hersket over det centrale russiske område, hvor Moskva ligger, har været vikinger og mongoler – og det er mere end fem hundrede år siden, at russerne var underlagt fremmede herrer.

Vladimir den Store i Kiev

Når Putin alligevel kan påstå, at ukrainere og russere er det samme folk, skyldes det den omstændighed, at begge lande kan tilbageføre deres historie til den samme grundlægger, Vladimir den Store. Vikingerne sejlede i deres sødygtige skibe op og ned ad de russiske floder og helt ned til Byzans (senere kaldet Konstantinopel og nu om dage Istanbul). Sjovt nok for os danskere, var den første viking, der etablerede sig i Rusland en dansk viking ved navn Rorik, der grundlagde byen Novgorod nær vore dages St. Petersburg og han kaldte landet for *Rus*. Ordet "rus" er af skandinavisk oprindelse og betød simpelthen "mænd, der ror". Roriks efterkommere flyttede hovedstaden i Rus til byen Kiyv, hvor en viking ved navn Valdemar, på ukrainsk Volodymyr og på russisk Vladimir, i 988 tvangsdøbte befolkningen til den ortodokse retning indenfor kristendom. Således blev Kiyv, i dag hovedstaden i Ukraine, det første russiske riges hovedstad i flere hundrede år i middelalderen.

Som minde om Vladimir den Stores betydning for det russiske riges opståen rejste Putin i

Vikingeriget Rus i vikingetiden, med hovedstad i Kiyv. Omkring 1000.

Bemærk byen Moskva fandtes ikke på det tidspunkt.

Den grønne kant viser hvor nutidens Ukraine ligger.

2016 en 17 m høj statue af Vladimir den Store lige ved siden af Kreml, endnu et vink fra Putins side om Ukraines og Ruslands skæbnefællesskab

Først omkring 1200 opstod byen Moskva, denne by med opland kom i mange århundreder til at være et fyrstedømme som hørte under mongolernes indflydelse. Omkring 1500-tallet blev Rusland et selvstændigt Zardømme med hovedstad i Moskva. Kiyvs historie var mere omskiftelig med forskellige magter, der herskede over Ukraine, bl.a. kosakkerne. Kosakkerne var typisk nomader, der levede på de store stepper i Ukraine. Kosakkerne i Ukraine valgte deres ledere i modsætning til de russiske zarere, der arvede deres titel ved fødsel.

Flere iagttagere har fremført, at denne historiske omstændighed med demokratiske valg af de ukrainske kosakledere kan forklare, hvorfor ukrainere i dag i krigen i Ukraine er meget autonome og selvhjulpne, mens russerne er autoritært indstillede og derfor afventer, hvilke ordrer der bliver givet længere oppe i kommandokæden. Om det kan forklares

alene ud fra disse omstændigheder, er nok tvivlsomt, men det er et faktum, at den ukrainske krigsførelse i Ukraine i dag (2022-23) i høj grad lægger op til uddelegering af beslutninger til soldaterne på slagmarken i modsætning til den russiske måde at føre tropperne på.

Ukraines uafhængighed ophører, og russificeringen af Ukraine begynder

I 1654 indgik den ukrainske kosakleder en aftale med den russiske Zar om gensidig støtte mellem Kiyv og Moskva. Det kan diskuteres om denne aftale skal opfattes som en ukrainsk troskabsed overfor Rusland, hvilket mange ukrainske historikere ikke mener var tilfældet. Under alle omstændigheder kom aftalen fra 1654 til at få stor betydning, da Sovjetunionen fejrede 300-årsdagen for aftalen i 1954 ved at forære halvøen Krim til den sovjetiske republik Ukraine. Denne foræring af Krim til Ukraine har siden Ruslands erobring af Krim i 2014 været medvirkende til at hælde benzin på bålet i den konflikt, som vi nu ser udfolde sig med den nuværende krig mellem Ukraine og Rusland.

GENE THORP/THE WASHINGTON POST

Kort over det der på kortet, der betegnes "Crimean Khanate" (se røde pil) er det Nye Rusland (*Novo Rossiya*), området som Rusland erobrede i perioden 1768-92 under kejserinde Katarina den store.

Den grønne kant viser hvor nutidens Ukraine ligger.

Crimea = Krim.

I 1780'erne udvidede Rusland sit imperium mod syd og i den forbindelse blev de ukrainske områder i Ukraine langs Sortehavskysten og selve halvøen Krim underlagt det russiske kejserdømme. Nu var hele Ukraine under russisk dominans på nær de ukrainske områder helt mod vest (fx byen Lviv, der lå i Østrig-Ungarn). De nye områder i Sydukraine blev et slags det vilde vesten, hvor bosættere blev belønnet med skattefrihed. Langs Sortehavskysten opstod nu byer, der var befolket med lykkejægere i form af russere, ukrainere, grækere, bulgarere og jøder. Området blev døbt af russerne som *Det Nye Rusland* og byer som Odesa, Kherson og Mariupol blev grundlagt.

Den russiske dominans i Ukraine fortsatte gennem 1800-tallet og typisk var godsejere og adel i Ukraine russisktalende og af russisk afstamning, mens bønderne talte ukrainsk. Administrationssproget i Ukraine var som i resten af det russiske imperium nu russisk og russerne omtalte allerede på dette tidspunkt ukrai-

nerne nedværdigende som "lille-russere". Skulle man have mulighed for at avancere i det russiske imperium, blev det et krav at man talte og skrev på russisk og ikke på ukrainsk. Dette var en politik, der også fortsatte, efter at det kommunistiske Sovjetunionen opstod.

Et eksempel på den undertrykkende russiske sprogpolitik fremgik bl.a. af et dekret (Valuev-dekretet) i 1863, der forbød bøger på ukrainsk, og hvor følgende berømte bemærkning om det ukrainske sprog fremkom: "*Et selvstændigt ukrainsk sprog har aldrig eksisteret, eksisterer ikke, og vil aldrig nogensinde eksistere.*" Når bemærkningen er blevet så berømt, skyldes det jo den nærliggende tanke man kan få, at hvis det ukrainske sprog ikke eksisterer, så var der vel næppe nogen grund til at skrive et dekret om det.

Sprogteoretikere kan finde 65 % lighed mellem russisk og ukrainsk, hvilket betyder, at sprogene ligner hinanden, men ikke umiddelbart er forståelige for nogle af parterne, idet det kræ-

ver, at man har et vist forhåndskendskab til begge talte sprog. Til sammenligning kan man sige, at det ukrainske og det russiske sprog tilnærmelsesvis er beslægtet på samme måde som dansk er med svensk.

Rusland fortsatte med at russificere landet ved at tilskynde russere til at slå sig ned i de voksende industribyer, der var ved at knop-skyde i det centrale og østlige Ukraine, industribyer som Kharkiv, Donetsk og Dnepropetrovsk. Således rykkede i zartiden mange russisktalende til Ukraine, og på denne måde kom mange af byerne i Ukraine til at have overvægt af russisktalende, mens befolkningen på landet fortsat var ukrainsktalende.

Bortset fra en kort episode med annoncering af en selvstændig ukrainsk republik efter første verdenskrigs afslutning blev Ukraine en del af det kommunistiske Sovjetunionen. Sovjetunionens første leder, Lenin, besluttede i 1922 at Ukraine skulle indgå i Sovjetunionen som en selvstændig, autonom sovjetrepublik på lige vilkår med den russiske sovjetrepublik. Lige præcis denne ligestilling mellem republikkerne Rusland og Ukraine i Sovjetunionen fordømmer Putin i sin historiske artikel fra 2021, idet han fastslår, at "...der dermed var blevet lagt en tidsindstillet bombe under hele grundlæggelsen af vores stat." Hermed mener Putin, at dette muliggjorde en formel ukrainsk mulighed for løsrivelse fra Sovjetunionen.

Holodomor – det ukrainske Holocaust

Ukraine består af store sletter med særdeles frugtbar jord. Jorden er hel sort og rummer i modsætning til andre steder i verden særdeles god næring til dyrkelse af kornsorter. Derfor er Ukraines korn- og solsikkemarken blevet lidt af en besættelse for diktatorer som Stalin, Hitler og Putin.

Det kommunistiske Sovjetunionen under Stalin blev sat i gang med en kraftig industrialise-

ring i form af femårsplaner, der begyndte i 1929 og som skulle få Sovjetunionen til at indhente og overhale Vesten. For at brødføde den store arbejderbefolkning i storbyerne samt finansiere industrialiseringen var det Stalins plan, at Ukraine, som det kornkammer det var, skulle bidrage ekstraordinært. Stalins plan gik ud på at kollektivisere landbrugene i Ukraine, og de nye storlandbrug (landbrugskollektiverne) skulle nu forsyne de nye industribyer i USSR med korn, men samtidig skulle Sovjetunionen også eksportere korn til Vesten, så man havde eksportindtægter, der kunne finansiere køb af vestlig teknologi til skabelse af de nye fabrikker i Sovjetunionen.

Kommunisternes plan om at gårdejerne i Ukraine – men også andre steder i det store Sovjetunionen – frivilligt ville aflevere deres bedrifter og jorde til et stort landbrugskollektiv blev en kolossal fiasko. De store landbrugskollektiv fungerede ikke og bønderne modarbejdede deres nye herrer ved at slagte deres kvæg og heste fremfor at overlade det til kollektiverne. Allerede i 1931 opstod der mangel på korn til såning og heste og traktorer til at foretage markarbejdet. Selvom krisen var tydelig, insisterede Stalin på, at der var tale om klasseforræderi og var overbevist om, at det var ukrainske nationalister, der fordrejede hove-derne på de ukrainske bønder, og at bønderne skjulte deres korn. Ledelsen i Moskva satte således kvoterne på korn, der skulle afleveres op, hvoraf det meste blev eksporteret til udlandet for at finansiere industrialiseringen.

I 1929 eksporterede USSR kun 170.000 t korn, 1930 4,8 mio. t korn og i 1931 5,2 mio. t. korn. Det endte grueligt galt i Ukraine. Bønderne blev frataget alt, hvad de kunne spise, og en voldsom hungersnød brød ud. I årene 1932-33 omkom der ca. 4-5 mio. ukrainere hovedsageligt på landet. Denne sultkatastrofe, der var blevet påført Ukraine fra den kommunistiske

Holodomor 1932-33 er en af verdenshistoriens største forbrydelser. En bevidst politik fra kommunistpartiets ledelse i Moskva gik ud på at knægte de genstridige bønder i Ukraine ved at sulte dem ihjel og det ovenikøbet et område, hvor noget af verdens bedste landbrugsjord findes. Fotografier fra massehungersnøden er der meget få af. For det første havde vesterlændinge ingen adgang til Ukraine, for det andet måtte de sultende bønder ikke komme ind til storbyerne. Som fotoet viser, så lykkedes det ikke altid at forhindre bønderne at nærme sig byerne. Den østrigske ingeniør Wienerberger, der arbejdede på en fabrik i Kharkiv, lykkedes i al hemmelighed at tage de eneste autentiske fotografier af hungersnøden. Han fik smuglet billederne ud til Wien, og er dermed et enestående bevis på sovjetmagts grusomhed rettet mod den ukrainske befolkning.

ledelse i Sovjetunionen under ledelse af Stalin, har siden for ukrainerne på været et bevis, at Stalin, men også russere generelt ønskede at udrydde den ukrainske identitet, som især var stærk på landet i Ukraine. Hungersnøden har fået betegnelsen *Holodomor* i Ukraine og er ukrainernes måde at sammenligne hungersnøden 1932-33 med et folkedrab på samme måde som folkedrabet på jøderne betegnes *Holocaust*.

Ukraine under anden verdenskrig

Det ukrainske kornkammer var også af afgørende betydning for Hitler og hans militære

rådgivere under anden verdenskrig, for i forbindelse med Nazitysklands angreb på Sovjetunionen juni 1941 var det hovedmålet i den tyske krigsplanlægning at tilegne sig den frodige landbrugsjord i Ukraine, der skulle udgøre en brødkurv for den tyske Værnemagt, når den erobrede Sovjetunionen. Ukraine var landet, hvor tyske nybyggere skulle slå sig ned og blev betegnet af nazisterne som det nye livsrum (*Lebensraum*). Ikke kun korn, men også stål og korn fra fabrikkerne i Kharkiv og Donbas i Ukraine skulle være ryggraden i den tyske krigsøkonomi.

En del ukrainere følte, at de med Nazitysk-

lands angreb havde mulighed for at hævne de urimeligheder, der var blevet foretaget fra Stalins side og et par hundrede tusinde ukrainere modtog den tyske værnemagt som befriere og deltog på forskellig vis med at bistå den tyske hær, ikke mindst en ukrainsk nationalist ved navn Stephan Bandera. Det gik dog hurtigt op for Bandera og hans tilhængere, at den tyske hær ikke havde til hensigt at oprette en ukrainsk selvstændig stat men i stedet at overfalde ukrainerne og udnytte jorden, hvorfor Bandera og hans nationalister havnede i en situation, hvor de kom til at bekæmpe både Den røde hær *samt* den tyske Værnemagt. "*Bandera*" eller "*Banderit*" skulle siden blive ord, der blev benyttet som skældsord i Putins propaganda under den nuværende krig i Ukraine, og det er Putins bevis på, at ukrainerne i dag skulle være nazister. Putin fortier dog, at Stephan Bandera faktisk tilbragte størstedelen af tiden i den tyske koncentrationslejr Sachsenhausen, hvor han omkom i 1945.

Langt hovedparten af alle ukrainere deltog dog i krigen på Den røde hærs side, mere end 7 mio. ukrainere var i Den røde hær, og den ukrainske sovjetrepublik var sammen med Belarus (Hviderusland) den republik i USSR, der var udsat for flest ødelæggelser og drab. Om-

kring 7 mio. ukrainere omkom i årene 1941-45 som følge af krigen.

Ukraine efter anden verdenskrig og frem til selvstændigheden i 1991

Efter anden verdenskrig lykkedes det Stalin at få rykket på landkortet i Østeuropa således at store dele af Østeuropa, ikke mindst Polen, blev afgivet til USSR. Herunder tilfaldt en række polske provinser, der før havde hørt under Østrig-Ungarn, til det vestlige Ukraine. Således kom den vestlige Ukraine til at indlemme byer, der nok mere var polske end ukrainske. Det gælder ikke mindst byen Lviv (Lvov på polsk og russisk), der i dag er centret for det vestlige Ukraine, og som på mange måder rummer en bykerne, der mere minder om den tysksprogede tid end noget russisk-ukrainsk.

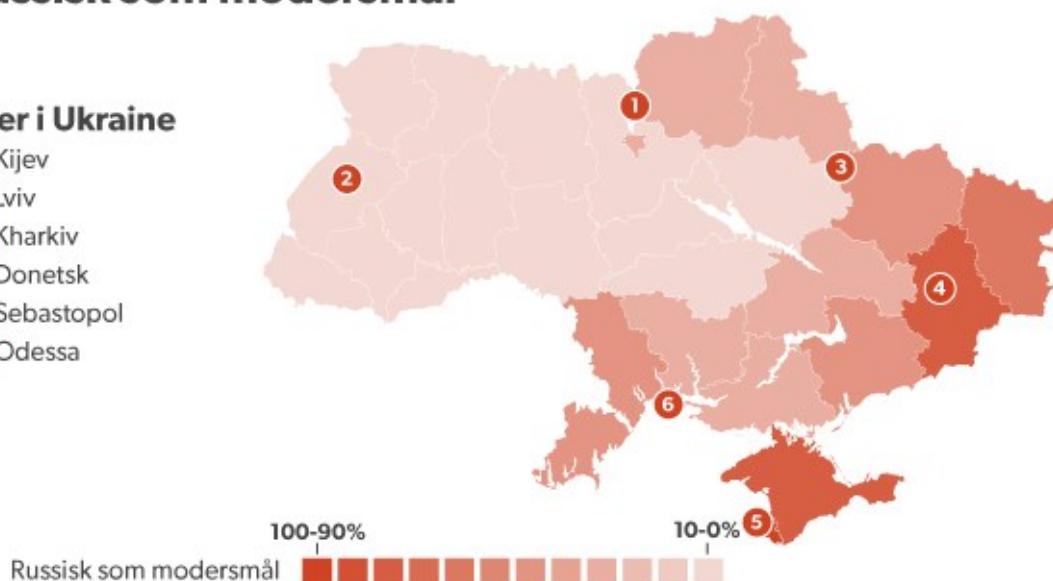
Efter anden verdenskrig kom de meget snævre bånd mellem Ukraine og Rusland til at fortsætte, da hele to af Sovjetunionens ledere – Khrusjtjov (Sovjets leder 1954-64) og Bresjnev (Sovjets leder 1964-82) - var født i Ukraine. De tilhørte dog begge den gruppe af russisktalende, der havde slået sig ned i Ukraine inden for de sidste 100 år.

Kilde: folketælling 2001

Russisk som modersmål

Byer i Ukraine

- 1 Kijev
- 2 Lviv
- 3 Kharkiv
- 4 Donetsk
- 5 Sebastopol
- 6 Odessa

Halvøen Krim, som Khrusjtjov forærede til Ukraine i 1954. I 2014 erobrede Rusland halvøen tilbage, da der opstod en politisk krise i Ukraine. Omverdenen fordømte Ruslands opførsel, men gjorde ikke meget andet.

I 1954 fejrede Khrusjtjov 300-året for "Ukraines genforening med Rusland" og i denne forbindelse forærede han halvøen Krim til Ukraine. Formentlig har Khrusjtjov tænkt, at det ville gavne halvøens økonomi, da den er forbundet ved en tynd landkorridor til Ukraine, mens Krim er afskåret fra Rusland via Kertj-strædet. Under alle omstændigheder var det en administrativ detalje, hvor Krim egentlig tilhørte, da både den russiske sovjetrepublik og den ukrainske sovjetrepublik indgik i det store Sovjetunionen. Men 60 år senere (2014) skulle denne afgørelse skabe ondt blod i sindene, da Putin invaderede og indlemmede halvøen til Rusland.

Ukraine var i de senere år en ualmindelig vigtig republik i Sovjetunionen ikke alene pga. landets store fødevareproduktion, men også fordi landet husede USSR's luftfarts-, forsvars- og atomarindustri. Den største missilfabrik i Europa lå i Dnepropetrovsk.

I april 1986 skete den største atomulykke i nyere tid i byen Tjernobyl ikke mere end ca. 100 km fra Kijv, den sovjetiske ledelse i Moskva under Gorbatsjov forsøgte at neddykke reaktorulykken og forlangte at den ukrainske partiledelse, der protesterede, skulle gennemføre

1. maj-festlighederne i Kijv fem dage efter ulykken, så byens borgere blev udsat for en maksimal bestråling, da vinden fra Tjernobyl uheldigvis var i retning mod Kijv. Den klumrede måde som Sovjetunionens ledelse søgte at skjule den alvorlige atomulykke i Tjernobyl over for omverdenen skulle blive en af de vigtigste grunde til Sovjetunionens kollaps i 1991.

Gorbatsjovs Glasnostpolitik (*Glasnost* = åbenhed) gav næring til nationalismen i mange republikker i Sovjetunionen, og samtidig blev det muligt for borgerne at kritisere de forbrydelser og de fejl, der var blevet foretaget under kommunismen. I december 1991 gik de ukrainske borgere til stemmeurnerne i en folkeafstemning om de ville være selvstændige eller fortsætte i en form for fortsat Sovjetunion. Med valgdeltagelse på 84 % og et overvældende flertal på 90 % for uafhængighed valgte ukrainerne at løsrive sig. 25. december 1991 blev det sovjetiske flag fjernet fra Kremles tårn i Moskva og i stedet hejstes den russiske trikolor i hvid, blå og rød. Sovjetunionen var ophørt med at eksistere. Ukraine havde løsrevet sig fra Rusland og fra Sovjetunionen. For første gang i mange århundreder var et selvstændigt Ukraine et faktum.

Den orange revolution var den første af to oprør på den centrale plads i Kyiv, Maidan-pladsen. I 2004 var den rettet mod stemmefusk og valgsvindel, der lod den Ruslandsvenlige kandidat Janukovitj vinde præsidentvalget selvom alle prognoser pegede på, at hans modkandidat skulle vinde.

Ukraine opstår 1991 -

Den nye selvstændige land Ukraine fik en begyndelse i 1990'erne, der var lige så kaotisk som Ruslands. Landet kom til at opleve et økonomisk kollaps, da planøkonomien hørte op, og der opstod ligesom i Rusland en klike af oligarker, der tilranede sig mange af landets råstofressourcer og nøgleindustrier. Landet oplevede efter uafhængigheden en hjerneflugt af IT-specialister, læger, ingeniører til andre vestlige lande. Ydermere var ca. 10-15 mio. af landets 44 mio. indbyggere russisktalende og holdt hovedsageligt til i landets østlige del. Forskellen mellem de russisktalende og de ukrainsktalende kom klart til udtryk ved parlaments- og præsidentvalgene i Ukraine. Ved præsidentvalget i 2004 fik den Ruslandsorienterede kandidat, Janukovitj, tre procent flere stemmer end sin modkandidat Juvtjenko. Valgresultatet bar præg af at være skabt ved stemmefusk, da Juvtjenko i alle prognoser og exitpolls stod til at vinde med mindst 10 %.

Pga. valgsvindlen til fordel for Janukovitj blev vælgerne i Ukraine så rasende, at de besatte den store uafhængighedsplads Maidan-pladsen i Kyiv. Denne begivenhed kom siden til at hedde den Den Orange Revolution. Efter måneders tovtrækning besluttede den ukrainske Højesteret, at valget skulle gøres om, hvor efter Juvtjenko kunne træde til som præsident. Der foreligger ingen tvivl om, at valgsvindlen, der skulle have gjort Janukovitj til præsident var orkestreret fra Rusland, som øn-

skede, at deres egen kandidat skulle vinde.

Ruslands Putin var allerede på dette tidspunkt nervøs for, at en mere Europa-orienteret præsident skulle knytte Ukraine tættere på EU og på NATO.

For at lægge pres på præsident Juvtjenko begyndte Rusland i de kommende år at foretage gentagne afbrydelser af gasforsyningen til Ukraine og fik hermed markeret overfor den nye ukrainske præsident, at Ukraine skulle forblive tæt knyttet til Rusland. Metoden virkede efter hensigten, da Juvtjenko undlod at orientere sig yderligere mod EU. Samtidig erfarede Putin, at man kunne opnå politiske gevinster ved hjælp af gasvåbnet. En metode, han siden skulle genbruge under krigen mod Ukraine i 2022.

Det lykkedes dog Ruslands kandidat Janukovitj at vinde det næste præsidentvalg i 2010. Janukovitj havde fået hjælp af en række dygtige og meget dyre PR-kampagnefolk fra USA, der siden også skulle stå for præsident Trumps vellykkede valgkamp i 2016. Med den nye præsident Janukovitj udviklede korruptionen i Ukraine sig til nye højder, og da han afslog en handelsaftale med EU i 2013 og i stedet valgte en økonomisk aftale med Rusland, fik borgerne i det centrale og vestlige Ukraine nok. Lige som i 2004 besatte borgerne Maidan pladsen i Kyiv og krævede aftalen med EU blev gennemført. Efterhånden havde mere end 100.000 ukrainere slået sig ned i telte på pladsen i vinteren 2013-14 og det lå i luften, at de også ønskede

Fra november 2013 og frem til februar 2014 var der voldsomme protester på Maidan-pladsen i Ukraines hovedstad, Kiyv, i mod Ukraines præsident Janukovitj, der havde afslået at indgå en associeringsaftale med EU. Protesterne og demonstrationerne på Maidan-pladsen udviklede sig til en generel kritik af Janukovitj' prorussiske politik, men også i mod den omsiggribende korrupsion i Ukraine. 18.-20. februar 2014 satte Janukovitj særlige politistyrker ind mod demonstranterne og det udviklede sig til et blodbad, hvorefter demonstranterne stormede Ukraines parlament og forlangte Janukovitj' tilbagetræden. I stedet flygtede Janukovitj til Rusland. Rusland anerkender i dag derfor ikke Ukraines nuværende regering og parlament og mener, at Janukovitj skal genindsættes som præsident.

Janukovitj afsat som præsident. I midten af februar 2014 besluttede Janukovitj derfor at svare igen med de voldsomste midler, man kan anvende mod ubevæbnede demonstranter. Uropoliti blev indsat og samtidig begyndte snigskytter fra hustagene omkring pladsen at nedskyde tilfældige demonstranter. Knap 100 mennesker omkom således på denne måde. Siden skulle undersøgelser vise, at Janukovitj havde hentet snigskytterne fra Rusland.

Urolighederne på Maidan-pladsen februar 2014 fik den ukrainske præsident Janukovitj og hans hjælpere til at flygte med store pengesummer til Rusland. Ukraine stod nu pludselig uden en præsident og en regering.

Begivenhederne på Maidan-pladsen i Kiyv både i 2004 og igen i 2013-14, der begge gange havde væltet den siddende præsident i Ukraine, fik Putin til at komme til den konklusion, at disse demonstrationer og afsættelser af den siddende præsident måtte være foranstaltet af udefrakommende vestlige agenter. Da en række af USA's mest fremstående politikere var fløjet til Kiyv og havde holdt taler for demonstranterne, kunne det for Putin kun se ud som om, at det var den amerikanske efterretningstjeneste, der havde stået bag demonstrationerne. Det var en del af en større masterplan, der gik ud på at dreje Ukraine i retning af EU og Nato og væk fra Rusland. At det kunne

tænkes, at det var ukrainske borgeres indignation og vrede, der havde igangsat optøjerne, så den russiske præsident helt bort fra.

"De små grønne mænd" på Krim

Rusland blev nu bekymret for hvad denne udvikling kunne medføre, ikke mindst fordi Ruslands Sortehavs-flådebase var placeret i byen Sevastopol på Krim-halvøen – på et område, som russerne havde lejet af Ukraine i 25 år. Putin besluttede, at Krim-halvøen skulle erobres ved et hurtigt modtræk. 27. februar 2014 blev russiske specialstyrker indsat på Krim. De var i uniformer uden emblemer (symboler), og soldaterne udtalte sig slet ikke til journalister. Flere kommentatorer og journalister var usikre på, om det kunne være lejesoldater eller en ukendt fremmed magt, der havde indsat tropperne, som ikke ville give sig til kende. Da Putin blev spurgt om han havde kendskab til, at de kunne være russiske tropper, svarede han undvigende, at "*de små grønne mænd*" kunne have købt deres uniformer i hvilken som helst secondhandbutik og dermed var han medvirkende til forvirringen om, hvem det var, der havde indsat tropperne på Krim.

Der forelå dog ingen tvivl om, at det var russiske soldater og 17.marts 2014 annoncerede Putin ved en stor ceremoni i Kreml, at Krim nu var optaget som en landsdel i den russiske fø-

"De små grønne mænd" som Putin betegnede soldaterne, der havde besat Krim uden emblemer (symboler) på uniformerne, så alle var forvirrede over hvem var soldaterne og hvor de kom fra. De svarede ikke, når man talte til dem, så det kunne heller ikke stedfæstes på den måde, hvor de kom fra.

Foto fra feb. 2014 foran lufthavnen i Simferopol.

deration. Putin begrundede indlemmelsen af Krim med, at hovedparten af befolkningen på Krim var russisk og at den ukrainske regering efter magtomvæltningen i februar 2014 var fascistisk. Begejstringen var enorm i Rusland. Vesten svarede igen med fordømmelse og svage økonomiske sanktioner rettet mod enkelte personer i Putins omgangskreds.

Overordnet set var Putins aktion en stor militær succes. Besættelsen af Krimhalvøen var sket næsten uden kampe, og russerne led ingen tab. Man havde omkostningsfrit erobret et stykke land fra Ukraine og de få økonomiske sanktioner, som Vesten indledte mod Rusland, virkede i høj grad tandløse. Samtidig havde hele Krim-operationen fremstillet Putin som en snu taktiker, der forstod at udnytte en politisk krise i et naboland til egen fordel. Putin stod nu på højdepunktet af sin tid som leder af Rusland.

Oprøret i Donbas i kølvandet af Krim indlemmelse

Det er i det østlige Ukraine, at vi finder de store grupper af russisktalende ukrainere, og de udgør et klart flertal i disse områder. Det er her, at de pro-russiske nationalister, også kaldet "separatister", siden foråret 2014 har forsøgt at løsrive de to regioner, der hedder Donetsk og Luhansk, som almindeligvis kaldes

"Donbas"-regionen.

En del af politikken i det kommunistiske Sovjetunionen havde gået ud på at russificere (= gøre området russisktalende) ved at flytte rusere fra Rusland til andre af sovjetrepublikkerne. Dette havde man især gjort i Donbas, da det udgjorde et industrielt center i Sovjetunionen. Russificeringspolitikken havde Sovjetunionen også anvendt i andre republikker og er hovedforklaringen på, at der bor mange russisktalende i dag uden for Ruslands grænser.

Den udløsende årsag til konflikten i øst-Ukraine skyldtes den russiske annektering af Krim-halvøen i foråret 2014. I kølvandet på Ruslands tilegnelse af Krim forlangte pro-russere ved demonstrationer i de større byer i Donbas-regionen, at de ville have en folkeafstemning, om området skulle tilslutte sig Rusland, ligesom det var sket på Krim-halvøen. Regeringen i Kiyv nægtede at foranstalte en folkeafstemning og henviste til, at ca. 80 % af borgerne i Donbas ved folkeafstemningen i 1991 havde stemt for, at Ukraine skulle løsrive sig fra Sovjetunionen. Da Kiyv-regeringen afviste separatisternes krav om folkeafstemning, stormede separatisterne de lokale regeringsbygninger og iværksatte deres egen folkeafstemning i maj 2014, som viste et overvældende resultat for en tilslutning til Rusland. Folkeafstemningsresultatet blev afvist både af rege-

Foto 2011 taget af det malaysiske fly, Malaysia Airlines Flight 17. Flyet var på vej fra Amsterdam til Kuala Lumpur i Malaysia, da det blev skudt ned af et russiskbygget jord-til-luft-missil af pro-russiske separatister. Flyet var en Boeing 777 med 283 passagerer og 15 besætningsmedlemmer. Alle ombordværende omkom. Efter nedskydningen har Rusland forsøgt at tilvejebringe alternative forklaringer på hvorfor flyet blev skudt ned. De alternative versioner giver selvfølgelig Ukraine skylden for nedskydningen. Der er intet der taler herfor. Den hollandske undersøgelsesrapport peger entydigt på pro-russiske separatister, men også Rusland. Tjek selv på internettet alternative russiske forklaringer på flystyrtet.

ringen i Kiyv og af EU og USA, idet de sagde, at afstemningen havde været ulovlig.

Separatisterne besluttede nu at gribe til våben for at løsrive Donbas-området fra resten af Ukraine. Det har været omdiskuteret, om løsrivelsen i virkeligheden var planlagt fra Moskva, men de fleste hælder til, at det var et lokalt oprør mod Ukraines nydannede regering. Til gengæld foreligger der ingen tvivl om, at separatisterne fik militær støtte fra Rusland og at en stor andel af soldaterne i separatisternes styrker i virkeligheden stammede fra Rusland – og således ikke var lokale borgere fra området.

Nedskydningen af Malaysia Airlines Flight 17

I sommeren 2014 udviklede krigshandlingerne mellem den ukrainske regerings hær og med separatisterne i Donbas. Vesten var stadig i chok over Putins indlemmelse af Krim i marts 2014 og havde svært ved at gribe til handling. Men d. 17. juli 2014 blev en usynlig grænse overtrådt. Et civilt malaysisk passagerfly med knap 300 passagerer, der overfløj Ukraine, blev skudt ned af separatisterne med et russisk missil. Denne utilsigtede krigshandling, fik Vesten anført af USA og EU til at iværksætte en række skrappe foranstaltninger, der var rettet ikke alene mod separatisterne fra Donbas-regionen, men også imod Putins Rusland, som

Vesten gjorde ansvarlig for, at konflikten i Ukraine fortsatte.

Flere gange i årene 2014-2022 blev der indgået våbenhvile mellem parterne i krigen i Donbas, men ofte blussede krigen op igen, og faktum var, at der reelt foregik en stedfortræderkrig i området mellem Ukraine og Rusland. Så længe situationen forblev uafklaret, kunne Ukraine ikke komme videre i sit forsøg på at blive medlem af EU og Nato – et faktum, der med stor sandsynlighed indgik i Putins og separatisternes kyniske beregninger. For Putin og Rusland var det alligevel en kilde til frustration, at der ikke var en løsning på den uafklarede situation i Ukraines østlige regioner.

Krigen i Donbas syntes at virke uendelig og til sidst foretog Putin en afgørende beslutning.

Putin beslutter sig for at angribe Ukraine.

I foråret 2021 må Putin have besluttet sig for engang for alle at få løst problemet med krigen i Donbas. Tilsyneladende besluttede han sig for at løse konflikten, ikke ved at indsætte russiske tropper alene i det østlige Ukraine for at løse konflikten i Donbas, men simpelthen ved at indtage hele Ukraine. I løbet af sommeren 2021 lagde han ydermere en "historisk" artikel på Kremls hjemmeside, hvor han begrundede, hvorfor Ukraine og Rusland var ét

og samme folk. Artiklen var et afgørende bevis på, at Putin på det tidspunkt havde besluttet sig for at angribe. Det eneste problem, der stod tilbage var, at der var Vinter-OL i Kina januar-februar 2022, og Putin orienterede formentlig den kinesiske præsident Xi Jinping om sine hensigter. Igen må vi gætte, men antageligt bad Xi Jinping Putin om at udsætte angrebet på Ukraine til efter Vinter-OL i Kina var overstået.

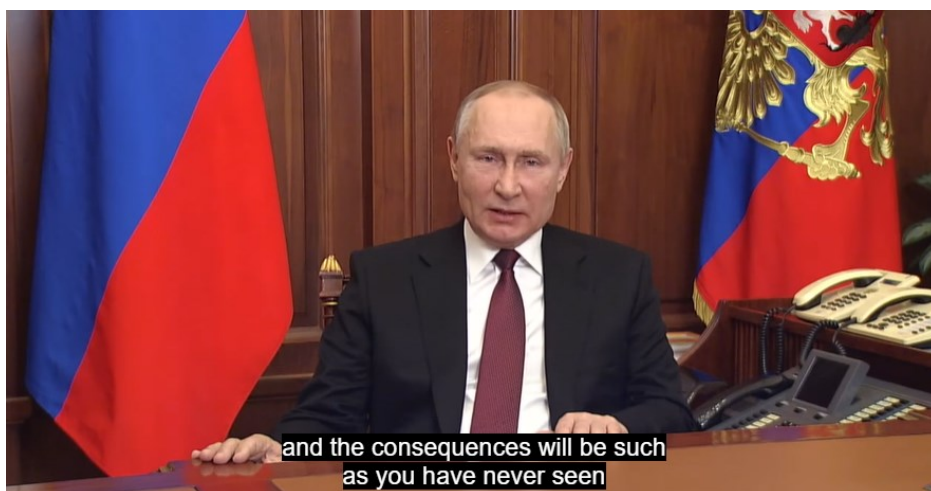
I december 2021 og januar 2022 rykkede Rusland ca. 150.000 soldater nær grænsen til Ukraine. Næsten hele det kampklare russiske militær stod nu opmarcheret langs den ukrainske grænse. Det stod uklart for omverdenen, hvad Putin pønsede på. Var det et angreb på Ukraine, eller var det et forsøg på at aftvinge indrømmelser fra vesten anført af USA? I dagene op til d. 24. februar 2022 gik den amerikanske præsident Biden ud og meddelte, at Rusland ville angribe Ukraine. Resten af verden tøvede. Kunne det virkelig passe? Den ukrainske præsident Zelenskij gav udtryk for, at han tvivlede på, at Rusland ville angribe. Han mente, at det var den sædvanlige form for russisk afpresningspolitik, hvor russiske troppekonzentrationer skulle aftvinge nogle indrømmelser fra ukrainerne. Det viste sig, at han tog fejl. Og mange andre i Vesten tog fejl. Præsident Biden og den amerikanske efterretningstjeneste havde ret. Denne gang ville Putin angribe Ukraine.

24. februar 2022 kunne Tv-seere overvære en Tv-tale, der blev sendt kl. 6 om morgenen, hvor Putin meddelte, at han havde givet ordre til at indlede en *"begrænset speciel militær operation"* mod Ukraine, der skulle afmilitarisere og afnazificere landet. Langs den 2.000 km lange grænse mellem Rusland, Belarus og Ukraine blev en styrke på ca. 160.000-190.000 soldater indsat. Det var den største indsættelse af russiske tropper på europæisk jord siden Anden Verdenskrig. Putin kvitterede i talen med at sende en ildevarslende besked til Vesten: *"Til alle udefra, der overvejer at blande sig: Hvis I gør det, vil I mærke konsekvenser, der er større end noget andet, I har oplevet i historien. Alle relevante beslutninger er taget. Jeg håber, at I hører mig"*.

Hvorfor angreb Putin Ukraine?

Det afgørende spørgsmål, man må stille sig, er, hvorfor angreb Putin ikke Ukraine i 2014, da han tog Krim ganske smertefrit. Hvorfor slog han ikke til i årene fra 2014-2022? Vi kan ikke vide det med sikkerhed, men hvad der kan fastslås med nogenlunde sikkerhed er, at når Putin valgte at angribe i 2022 skyldtes det følgende faktorer:

For det første fremstod det i 2021 i Putins og hans nærmeste rådgiveres opfattelse, at Vestens indflydelse i Ukraine ved udgangen af 2021 var blevet for truende og ikke længere

"Til alle udefra, der overvejer at blande sig: Hvis I gør det, vil I mærke konsekvenser, der er større end noget andet, I har oplevet i historien. Alle relevante beslutninger er taget. Jeg håber, at I hører mig".

Putins tv-tale 24.feb 2022

kunne ignoreres. Ukraine havde siden 2014 deltaget i Nato-øvelser, selvom landet ikke var medlem af Nato, og i foråret 2021 indsendte Ukraine en formel ansøgning om medlemskab af Nato. Dette var dråben, der fik bægeret til at flyde over. Alle russiske forsøg på at blande sig i ukrainsk politik var slået fejl.

For det andet mente Putin, at de økonomiske risici, der ville være forbundet med et russisk angreb på Ukraine, ville være overkommelige. Rusland havde opbygget en buffer af valutareserver på 650 mia. \$, der ville kunne klare alle tænkelige økonomiske sanktioner fra Vesten, og desuden var Europa inden for de sidste ti år blevet dybt afhængige af tilførsel af russisk naturgas. Disse omstændigheder mente Putin og hans omgangskreds ville dæmpe vestlige protester.

For det tredje var og er Putin en opportunist. Byder en mulighed sig, så tager han den. Dette havde han tydeligt vist ved den politiske krise i 2014 i Ukraine, hvor han havde udnyttet situationen til at snuppe Krim-halvøen. I efteråret 2021 havde USA og USA's allierede trukket sig ud af Afghanistan, og det havde været en ydmygende tilbagetrækning. Samtidig havde Europas stærke og dominerende politiske statskvinde, den tyske kansler i 16 år, Angela Merkel, trukket sig som landets leder, og en mere anonym kansler i form af Scholz var trådt til. For Putin var det et vindue, der havde åbnet sig, Vesten stod svækket i 2021, og Putin mente, at denne mulighed kun bød sig én gang. Det var nu eller aldrig, hvis der skulle handles.

For det fjerde spillede den lille kreds af aldrende mænd omkring Putin en stor rolle i beslutningen om at angribe Ukraine. Kredsen bestod hovedsageligt af venner fra Putins ungdomsår i Skt. Petersborg og af gamle kolleger fra efterretningstjenesterne KGB og FSB, hvor Putin havde tjent sin karriere i 80'erne og 90'erne. Hovedparten var nu mænd omkring de 70 år, de var vokset op i et sovjetisk imperium, der

var styrtet sammen i 1991. For dem stod datidens Sovjetunionen som supermagt som et mål, det nuværende Rusland skulle tilstræbe. Ikke i form af at blive til et kommunistisk styre igen, men som militær magt. Det ville betyde magt og respekt i omverdenen over for Rusland. Putin og rådgiverne omkring ham var nu i en alder, hvor det var ved at være sidste udkald, hvis der skulle foretages et dristigt skridt, der på afgørende vis kunne forbedre Ruslands magtmæssige position.

For det femte befinder Putin sig i en informationsboble. I adskillige år er kredsen af rådgivere blevet mindre og mindre – hvilket delvist skyldtes coronarestriktionerne – og denne kreds har lært, at hvis man skal opnå velvilje fra Putin, er de nødt til at fortælle Putin, hvad han *ønsker* at høre, ikke hvad han har *behov for* at høre. På denne måde havnede Putin i en vildfarelse om, at en krig mod Ukraine ville være en formssag, den ukrainske regering havde ingen folkelig opbakning, og kunne fjernes med et snuptag, det ukrainske militær havde ikke nogen kampmoral og de russiske soldater ville blive modtaget med blomster og åbne arme af ukrainerne.

Krigen i Ukraine 2022- ?

Krigens første fase 24.februar 2022 til udgangen af marts 2022

Om morgenen 24. februar 2022 rykkede russiske tropper ind fra nord i 60 km lange kolonner med kampvogne og mandskabsvogne og lastbiler på hver sin bred af den store flod, Dnejr, ned mod hovedstaden Kiyv. Samtidig skulle luftbårne tropper indsættes og sætte sig på den særdeles vigtige lufthavn, Hostomel, udenfor Kiyv. Russerne oplevede voldsom modstand og mange af Ruslands bedste elite-tropper omkom i kampene ved lufthavnen, hvor ukrainerne kæmpede indædt. Kampene ved Hostomel lufthavn skulle blive symptomatisk for, hvorledes angrebet slog fejl fra start af. Planen havde været for russerne, at den vigtige lufthavn skulle være indtaget på et par timer, og en fortrop kunne være rykket hurtigt ind i Kiyv by, hvor de bl.a. skulle have likvideret den ukrainske præsident Zelenskij. Nu kom kampene til at bølge frem og tilbage i flere dage uden for Kiyv, før ukrainerne trak sig.

Samtidig bevægede de to kampvogns- og lastvognkolonner ned mod Kiyv sig nærmest ikke fremad. Pga. for få tropper var kolonnerne ik-

ke beskyttet af infanteri, hvorfor det var let for ukrainske styrker bevæbnet med håndbårne anti-kampvognsraketter og tyrkiskindkøbte droner at foretage nålestiksoperationer, hvor de kunne nedskyde talrige russiske kampvogne og mandskabsvogne, der således kom til at spærre for de øvrige kampvogne i den lange kolonne. Således bevægede de russiske styrker sig ualmindeligt langsomt frem mod det hovedmål, der skulle være indtaget inden for en dag eller to: Ukraines hovedstad Kiyv. De russiske styrker måtte derfor stoppe omkring tyve kilometer fra Kiyvs centrum.

Mod syd gik det derimod langt bedre for russerne. De rykkede frem fra Krimhalvøen og det lykkedes hurtigt at nå frem og erobre storbyen Kherson på den anden side af floden Dnejr samt at nå frem til den nordlige Krimkanal, hvilket betød, at russerne kunne genåbne for vandforsyningen til Krimhalvøen, der havde været blokeret af ukrainerne siden 2014. Samtidig lykkedes det at forbinde de russiske styrker med de styrker, der var rykket ind i det østlige Ukraine fra Donbas-regionen.

Det, der skulle vise sig at blive det helt afgørende i den første krigsfase, var den sammenbidthed, som den ukrainske befolkning, dens

Invasionen som den udfoldede sig i februar og marts 2022.

Præsident Zelenskyy var ved en tilfældighed havnet som præsident. Han havde spillet hovedrolle i en populær TV-serie, *Folkets Tjener*, der fremstillede en historielærer, der var træt af al den korruption, der var i Ukraine, og som tilfældigvis blev valgt som præsident.

TV-serien skulle katapultere Zelenskyy's berømmelse så meget, at han stillede op til præsidentvalget i 2019 og ligesom sin TV-personlighed vandt han ved et jordskredsvalg i 2019. Med Ruslands invasion i 2022 formåede Zelenskyy at vinde international appel, og blev sammenlignet med den berømte britiske premierminister Churchill. Dog ikke udstyret med cigar—men med iPhone.

regering og præsident Zelenskij i særdeleshed udviste ved det russiske angreb på Ukraine. Lige så sikre som den amerikanske og britiske efterretningstjeneste havde været om, at Rusland ville invadere Ukraine lige så sikre var de på, at Ukraine ville være løbet over ende på fjorten dage af de overlegne russiske styrker. Zelenskij og det ukrainske militær skulle vise sig at gøre disse betragtninger til skamme. For det første forbød de alle våbenføre mænd mellem 18 og 60 år at forlade Ukraine, da de skulle indrulleres i militæret. Dette i sig selv gjorde, at det ukrainske militær i størrelse matchede den russiske invasionsstyrke. Desuden da USA tilbød Zelenskij at blive hjulpet i sikkerhed i Vesten, svarede Zelenskij trodsigt: *"Jeg har ikke brug for en flugtvej, jeg har brug for ammunition!"* (*"I don't need a ride, I need ammo!"*). Den unge ukrainske præsident skulle vise sig at forstå at bruge de moderne sociale medier med en formidabel evne, der havde appel overalt i den vestlige verden.

Den russiske invasion i Ukraine medførte sam-

tidig at de vestlige lande rykkede sammen. De to neutrale lande Finland og Sverige brød med årtiers neutralitetspolitik og indsendte ansøgning om medlemskab af Nato. Der blev givet massiv hjælp af økonomisk og militær art til Ukraine. Talrige delegationer af vestlige politikere drog til Ukraine og førte samtaler med Zelenskij. Samtidig besluttede Vesten at indlede alvorlige økonomiske sanktioner mod Rusland, herunder mange enkeltpersoner med nær tilknytning til den russiske magtelite. Hundredvis af vestlige virksomheder trak sig ud af Rusland på egen hånd.

Noget af en tillægspræmie for Vesten var, at Putin ikke havde forhåndsorienteret sin Nationalbankdirektør om angrebet på Ukraine, hvorfor den russiske Nationalbank ikke havde nået at trække sine store valutareserver hjem fra sine konti i de vestlige centralbanker. De vestlige lande kunne således indefryse ca. 500 mia. \$ af den store valutareserve, som Putin ellers havde satset på skulle virke som en økonomisk stødpude, når Vesten indledte økono-

miske sanktioner mod Rusland.

Krigens anden fase fra april 2022 til slutningen af august 2022

Da Putin og den russiske militære ledelse indså, at det var umuligt at erobre Kiyv uden meget store tab, besluttede de i slutningen af marts 2022 at trække sig tilbage fra området omkring Kiyv for omgruppere og at indsætte styrkerne i stedet i Donbas-regionen, hvor der havde været krig siden 2014. Officielt hævdede russerne, at de trak sig tilbage for at udvise vilje til fredsforhandlinger, og at krigen hele tiden kun havde drejet sig om Donbas-regionen. Denne forklaring var der ikke mange, der troede på.

Ved den russiske tilbagetrækning fra forstæderne omkring Kiyv dukkede chokerende grusomheder op, ikke mindst i forstaden Butja (Bucha), hvor mere end 400 civile borgere inklusive børn var blevet henrettet af den russiske hær.

I løbet af krigens anden fase var krigen tilsyneladende havnet i en fastlåst situation, hvor den ukrainske taktik var at nedslide de russiske styrker, der ihærdigt forsøgte at erobre hele Donbas-regionen. Samtidig var det lykkedes ukrainerne at få en PR-gevinst ved at sænke den russiske Sortehavsflådes stolthed, krydse-

ren *Moskva*, med et anti-skibsmissil. I løbet af sommeren fik Ukraine desuden leveret en række mere præcisionsstærke missiler fra USA (HIMARS), der kunne ramme mål nøjagtigt op til 80 km. Med disse artillerivåben skulle ukrainerne nu få ram på mange russiske ammunitionsagre langt bag fronten.

Krigens tredje fase fra september 2022 til ?

I september 2022 skulle et af krigens virkelig store vendepunkter ske. I egnen omkring Ukraines næststørste by, Kharkiv, indledte ukrainerne et angreb, der på meget kort tid var ved at knuse hele den russiske hær i det nordøstlige Ukraine. Et område, der i størrelse svarede til Sjælland blev befriet af den ukrainske hær.

Nederlaget fik Putin til at foretage en række modtræk. For det første annoncerede han i en TV-tale, at han ville gøre det, som han havde lovet, at han aldrig ville gøre: Han ville foretage en delvis mobilisering i Rusland på 300.000 soldater. Dette var et brud på den skjulte kontrakt, som Putin havde indgået med den russiske befolkning i mange år: Jeg skaffer jer økonomisk vækst, til gengæld så får jeg lov til at tage mig af forsvaret og politikken i landet. Mobiliseringen blev et værre kaos, og det forstærkedes af, at op mod en halv mio. unge

I Butja (Bucha), en forstad til Kiyv, konstateredes voldsomme grusomheder, som den russiske hær havde foretaget sig i februar-marts 2022.

mænd flygtede ud af landet til russiske nabolande som Kasakhstan, Georgien og Tyrkiet, der stadig havde åbne grænser for russiske borgere, mens EU havde lukket portene ned for russere.

Putins næste træk var, at han indlemmede de fire ukrainske provinser i Rusland efter nogle forhastede og falske folkeafstemninger (Kherson, Zaporizhzhia, Luhansk og Donetsk). Indlemmelserne virkede på omverdenen som et desperat træk, da ingen af provinserne var fuldstændigt besat af russerne, idet ukrainerne fortsat kontrollerede dele af disse områder.

Putin fulgte indlemmelserne op med at præcisere, at da regionerne nu var russisk kerne-land, havde han ret til at forsvare områderne til sidste blodstråbe, og at han ikke ville udelukke anvendelse af atomvåben. *"Jeg bluffer ikke."* tilføjede han ildevarslede i en tv-tale.

I løbet af efteråret trak de russiske tropper sig ud af storbyen Kherson, og dermed havde den russiske krigsførelse siden marts 2022 stort set kun bestået af tilbagetrækninger.

Russerne forsøgte at intensivere krigen i luften

med anvendelse af missiler og indkøbte iran-ske droner, der blev målrettet den ukrainske infrastruktur i form af el- og kraftværker. Hensigten var, at den civile befolkning i Ukraine denne vinter skulle leve med strømafbrydelser og mangel på varme. De russiske angreb illustrerede, at Putin ikke besad andre offensive redskaber, og de fleste militære eksperter ry-stede på hovedet, fordi det næppe havde nogen indvirkning på de militære styrker på slagmarken, at storbyer som Kiyv og Kharkiv blev lagt i mørke et par dage om ugen. Som situationen foreligger nu ved årsskiftet 2023, afventer man, at mindst 150.000-200.000 nye soldater i den russiske hær til foråret vil være færdigtrænet, og at russerne til den tid sandsynligvis vil indlede en offensiv. Samtidig vil ukrainerne heller ikke ligge på den lade side, og formentlig vil de også gå offensivt til værks. Ikke mindst fordi Ukraine har som målsætning at få smidt den russiske hær ud af Ukraine og tillige at få generobret Krimhalvøen, som Putin snupede i 2014. Situationen er i hvert fald uklar.

Sammenfatning

Afslutningsvis kan sammenfattes, at krigen har

September 2022. Hundredtusinder af unge russiske mænd flygtede til nabolande som Kazakhstan, Georgien, Armenien og Tyrkiet for at undgå at blive indrulleret i den russiske hær. Her er foto af biler i lang kø foran grænsekontrollen til Kasakhstan.

været en katastrofe for Putins Rusland.

Den russiske hær blev ikke modtaget med åbne arme, og den ukrainske kampmoral var ikke flosset, men tværtimod hårdnakket og viljefast. Det ukrainske militær viste sig ikke bare kampdygtigt, det viste også, at de på mange måder var meget mere tilpasningsdygtige og lærenemme, end det russiske militær var.

Samtidig afslørede krigen også, at det militær, som Putin havde investeret så mange penge og prestige i, var i bedste fald ufleksibelt, men også præget af dyb korruption og lav kampmoral.

Putin troede, at han kunne indtage et land, der er større end Frankrig, med en fredstidshær på 190.000 soldater, som ikke var ordentlig forberedt på krigen. For mange af officererne i den russiske hær kom angrebet som en dyb og ubehagelig overraskelse.

Efterhånden virker Putin mere og mere rådvild og forsøger i stigende grad at fremstille krigen i Ukraine som værende en krig, hvor hele Vesten i form af Nato deltager mod Rusland. Ukrainerne er i Putins optik blevet narret af

Vesten til at føre krigen på Natos vegne, og at i virkeligheden vil ukrainerne – hvis de blot får lov til at tænke selv – være mere tilfredse, hvis de kan slå sig sammen med deres russiske brødre. Denne opfattelse serverede Putin nok engang i sin nytårstale 2023 til russerne og illustrerede udmærket den sammensværgelsesagtige tankegang, som Putin har udviklet i de senere år. Betegnende nok fremstilles ukrainerne nærmest ikke som et selvstændigt folk, de er i hvert fald ikke i stand til at tænke selv.

Landefakta Rusland og Ukraine 2021

Kilde: The Economist: Pocket World in Figures 2022 Edition (2021) s.198-199 og s. 224-225

198 COUNTRY PROFILES

RUSSIA 199

RUSSIA

Area, sq km	17,098,250	Capital	Moscow
Arable as % of total land	7.4	Currency	Rouble (Rb)

People

Population, m	145.9	Life expectancy: men	67.6 yrs
Pop. per sq km	8.5	women	78.2 yrs
Average annual rate of change		Adult literacy	...
in pop. 2020–25, %	-0.1	Fertility rate (per woman)	1.8
Pop. aged 0–19, 2025, %	24.2	Urban population, %	74.6
Pop. aged 65 and over, 2025, %	17.8	per 1,000 pop.	
No. of men per 100 women	86.4	Crude birth rate	11.3
Human Development Index	82.4	Crude death rate	13.1

The economy

GDP	\$1,700bn	GDP per head	\$11,585
GDP	Rb110,046bn	GDP per head in purchasing	
Av. ann. growth in real		power parity (USA=100)	44.7
GDP 2014–19	0.8%	Economic freedom index	61.5

Origins of GDP

	% of total
Agriculture	3.9
Industry, of which:	36.0
manufacturing	14.5
Services	60.1

Components of GDP

	% of total
Private consumption	50.4
Public consumption	18.3
Investment	23.1
Exports	28.3
Imports	-20.8

Structure of employment

	% of total		% of labour force
Agriculture	5.8	Unemployed 2020	5.7
Industry	26.8	Av. ann. rate 2010–20	5.6
Services	67.4		

Energy

	<i>m TOE</i>	
Total output	1,600.5	Net energy imports as %
Total consumption	839.9	of energy use
Consumption per head		-91
kg oil equivalent	5,758	

Inflation and finance

		% change 2019–20	
Consumer price			
inflation 2020	3.4%	Narrow money (M1)	9.8
Av. ann. inflation 2015–20	4.3%	Broad money	16.7
Deposit rate, Dec. 2020	3.38%		

Exchange rates

	end 2020		December 2020
Rb per \$	73.88	Effective rates	2010 = 100
Rb per SDR	106.40	– nominal	59.2
Rb per €	90.65	– real	80.3

Trade

Principal exports

	\$bn fob		\$bn cif
Fuels	264.5	Machinery & equipment	110.5
Ores & metals	51.4	Chemicals	41.9
Machinery & equipment	29.0	Food & agricultural products	29.0
Chemicals	25.2	Metals	16.9
Total incl.others	424.5	Total incl.others	244.3

Main export destinations

	% of total
China	12.9
Netherlands	10.6
Germany	6.6
Turkey	5.0
EU28	41.3

Main origins of imports

	% of total
China	22.1
Germany	10.3
United States	5.5
Belarus	5.0
EU28	34.5

Balance of payments, reserves and debt, \$bn

Visible exports fob	419.9	Change in reserves	86.1
Visible imports fob	-254.6	Level of reserves	
Trade balance	165.3	end Dec.	554.6
Invisibles inflows	115.8	No. months of import cover	14.4
Invisibles outflows	-206.1	Official gold holdings, m oz	73.0
Net transfers	-10.2	Foreign debt	490.7
Current account balance	64.8	– as % of GDP	28.9
– as % of GDP	3.8	– as % of total exports	89.9
Capital balance	3.2	Debt service ratio	17.3
Overall balance	66.5		

Health and education

Health spending, % of GDP	5.3	Education spending, % of GDP	4.7
Doctors per 1,000 pop.	4.0	Enrolment, %: primary	105
Hospital beds per 1,000 pop.	7.1	secondary	104
At least basic drinking water,		tertiary	85
% of pop.	97.1		

Society

No. of households, m	57.7	Cost of living, Dec. 2020	
Av. no. per household	2.5	New York = 100	52
Marriages per 1,000 pop.	...	Cars per 1,000 pop.	334
Divorces per 1,000 pop.	...	Telephone lines per 100 pop.	19.0
Religion, % of pop.		Mobile telephone subscribers	
Christian	73.3	per 100 pop.	164.4
Non-religious	16.2	Internet access, %	82.6
Muslim	10.0	Broadband subs per 100 pop.	22.5
Jewish	0.2	Broadband speed, Mbps	14.9
Hindu	<0.1		
Other	<0.1		

Area, sq km	603,550	Capital	Kiev
Arable as % of total land	56.8	Currency	Hryvnya (UAH)

Population, m	44.0	Life expectancy: men	67.6 yrs
Pop. per sq km	72.9	women	77.3 yrs
Average annual rate of change in pop. 2020–25, %	-0.7	Adult literacy	...
Pop. aged 0–19, 2025, %	20.9	Fertility rate (per woman)	1.4
Pop. aged 65 and over, 2025, %	18.5	Urban population, %	69.5
No. of men per 100 women	86.3		<i>per 1,000 pop.</i>
Human Development Index	77.9	Crude birth rate	8.6
		Crude death rate	15.2

GDP	\$154bn	GDP per head	\$3,659
GDP	UAH3,975bn	GDP per head in purchasing	
Av. ann. growth in real		power parity (USA=100)	20.4
GDP 2014-19	0.2%	Economic freedom index	54.2

	% of total		% of total
Agriculture	9.0	Private consumption	75.3
Industry, of which:	22.6	Public consumption	19.9
manufacturing	10.8	Investment	12.6
Services	68.4	Exports	41.2
		Imports	-49.0

	% of total		% of labour force
Agriculture	13.8	Unemployed 2020	9.5
Industry	25.0	Av. ann. rate 2010–20	8.6
Services	61.2		

	<i>m TOE</i>		
Total output	59.8	Net energy imports as %	
Total consumption	93.7	of energy use	36
Consumption per head			
kg oil equivalent	2,130		

Consumer price			% change 2019-20
inflation 2020	2.7%	Narrow money (M1)	24.8
Av. ann. inflation 2015-20	9.9%	Broad money	28.6
Deposit rate, Dec. 2020	4.37%		

	end 2020	December 2020
UAH per \$	28.27	Effective rates 2010 = 100
UAH per SDR	40.72	- nominal 46.2
UAH per €	34.70	- real 90.2

	\$bn fob		\$bn cif
Food & beverages	22.1	Machinery & equipment	19.5
Non-precious metals	10.3	Fuels	13.0
Machinery & equipment	5.3	Chemicals	7.5
Fuels	4.9	Food & beverages	5.7
Total incl. others	50.1	Total incl. others	60.8

	% of total		% of total
China	7.2	China	15.2
Poland	6.6	Russia	11.6
Russia	6.5	Germany	9.9
Turkey	5.3	Poland	6.8
EU28	40.3	EU28	40.1

Visible exports fob	46.1	Change in reserves	4.5
Visible imports fob	-60.4	Level of reserves	
Trade balance	-14.3	end Dec.	25.3
Invisibles inflows	30.8	No. months of import cover	3.5
Invisibles outflows	-27.1	Official gold holdings, m oz	0.8
Net transfers	6.5	Foreign debt	123.8
Current account balance	-4.1	– as % of GDP	80.5
– as % of GDP	-2.7	– as % of total exports	133.7
Capital balance	8.9	Debt service ratio	15.1
Overall balance	6.0		

Health spending, % of GDP	7.7	Education spending, % of GDP	5.4
Doctors per 1,000 pop.	...	Enrolment, %: primary	...
Hospital beds per 1,000 pop.	...	secondary	...
At least basic drinking water,		tertiary	...
% of pop.	93.8		

No. of households, m	17.0	Cost of living, Dec. 2020	
Av. no. per household	2.6	New York = 100	53
Marriages per 1,000 pop.	5.9	Cars per 1,000 pop.	178
Divorces per 1,000 pop.	3.0	Telephone lines per 100 pop.	10.0
Religion, % of pop.		Mobile telephone subscribers	
Christian	83.8	per 100 pop.	130.6
Non-religious	14.7	Internet access, %	62.6
Muslim	1.2	Broadband subs per 100 pop.	16.2
Jewish	0.1	Broadband speed, Mbps	7.7
Other	0.1		
Hindu	<0.1		

